

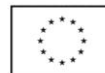

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

ORE OŚRODEK
ROZWOJU
EDUKACJI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

RAPORT

**KONCEPCJA TEORETYCZNA NARZĘDZI
SPIS ITEMÓW SKALI - ZDOLNOŚCI SPECJALNE
SPIS ITEMÓW SKALI - OSOBOWOŚĆ TWÓRCZA I MYŚLENIE TWÓRCZE**

KONCEPCJA TEORETYCZNA NARZĘDZI

1. Założenia podstawowe:

Koncepcualizacja projektu wynika z podstawowych założeń teorii strukturalnej Franka Parsonsa dotyczącej podstawowych zasad poradnictwa, determinujących proces rozsądnego (świadomego) wyboru zawodu:

1. oświecenie – wgląd w siebie jednostki
2. informacja – dane, które jednostka musi uzyskać o sobie i świecie (w tym rynku pracy)
3. inspiracja – nadzieja wzmacniająca pewność w dążeniu do zrealizowania kariery;
4. współpraca – mobilizacja zasobów jednostki, pozwalających jej realizować wybraną ścieżkę kariery zawodowej.

Narzędzia do diagnozy, odnoszą się do uzyskania wglądu w siebie, własne funkcjonowanie w świecie (także społecznym), zdolności realizowania wybranego autoprojektu kariery zawodowej w sposób świadomy, a więc związany z wyposażeniem w informacje niezbędne do dokonywania wyborów określonego zawodu.

1. Diagnoza. Wybór zawodu musi być oparty o dokładne poznanie siebie, własnych zdolności i umiejętności, zainteresowań, ambicji, zasobów, czy potencjałów (**diagnoza pozytywna**), a także ograniczeń i ich przyczyn (**diagnoza negatywna**).

2. Wiedza. Diagnoza winna być skorelowana z **wiedzą** na temat **szczególnych warunków i wymagań** w określonym zawodzie/grupie zawodów i **szans realizacji kariery**.

Diagnoza i informacja powinny być ze sobą powiązane na zasadzie **interpolacji**, czyli wiązania faktów wstępnie niezależnych i konstruowania z nich logicznej całości (rozważenie zależności pomiędzy potencjałami i deficytami a wymaganiami stawianymi przez wybrany zawód – ich dopasowanie).

Konstruowane narzędzia pozwalają na ocenę tych cech i właściwości osobowych, które ważne są zarówno w orientacji zawodowej, jak i poradnictwie karier, jednakże ze względu na ich kontekstualny charakter (sytuacja społeczno-kulturowa, środowiskowa i rozwojowa), konieczne jest przygotowanie odrębnych narzędzi dla przyjętych kategorii rozwojowych (gimnazjaliści, licealiści). W części przygotowujący pakiet narzędzi pozwala na monitorowanie przebiegu rozwoju zdolności specjalnych i twórczości – cech ważnych dla kariery zawodowej w zakresie gimnazjum i szkoły ponadgimnazjalnej, zaś przygotowane narzędzia mogą służyć diagnozie i pracy z osobami o różnych deficytach („osoby oporujące” ze względu na różne deficyty rozwojowe i społeczne – niedostosowanie społeczne, trudności w uczeniu się, niepełnosprawność), co ma służyć eliminowaniu procesu ich marginalizacji zawodowej i społecznej. Pakiet ten może być wykorzystywany także w procesie ustalania kariery edukacyjnej i zawodowej uczniów zdolnych.

2. Złożenia związane z koncepcualizacją modelu diagnozy:

Model diagnozy dla potrzeb doradztwa zawodowego oparto na 3 koncepcjach, dokonując wyboru poszczególnych elementów, powiązanych ze sobą (dobrze rozumiany eklektyzm, służący wyodrębnieniu nowego podejścia teoretycznego na podstawie przeprowadzonych badań). W koncepcje podstawowe (doradztwa zawodowego) wpisują się koncepcje wspomagające, które są podstawą skonstruowania poszczególnych narzędzi diagnostycznych – teorie twórczości, transgresji i zachowań ryzykownych związanych z transgresją, koncepcja inteligencji wielorakiej. Koncepcje podstawowe stanowią kanwę,

na której oparte jest wnioskowanie diagnostyczne i ukierunkowujące wybór zawodu, zależnie od posiadania określonych cech, ważnych dla planowania kariery (choć niespecyficznych, czyli istotnych także w innych sferach funkcjonowania):

A. Konceptje podstawowe: Sferyczny Model Zainteresowań i Przekonań o Kompetencjach (*Spherical Model of Interest and Competence Beliefs* – Terence TRACEY), składający się z 6 preferencji modalnych i 2 wymiarów zadań zawodowych, tworzących łącznie 8 obszarów zainteresowań zawodowych: wsparcie społeczne, zarządzanie, zachowania ekonomiczne, przetwarzanie danych, mechaniczne, natura, artystyczne i opiekuńcze; z uwzględnieniem zmiennej prestiżu wybieranego zawodu, co powoduje rozszerzenie na 10 różnych zainteresowań wedle kryterium: wysokiego (nauki społeczne, wpływ na innych, systemy ekonomiczne, analiza finansowa, nauka) i niskiego (kontrola jakości, praca fizyczna, obsługa danych, konstruowanie/reperowanie, podstawowe usługi) prestiżu. Model ten można także wpisać w ogólne wymiary zainteresowań i cech ważnych w pracy : z ludźmi – rzeczami oraz danymi – ideami. **Konceptja E.K. Stronga** stylów osobowych/personalnych: pracy, uczenia się, przewodzenia, podejmowania ryzyka, zorientowania na zespół. Są to charakterystyki osobowe ujawniające się w pracy i poza nią. Konceptja ta wspomagana i rozwijana jest w innych konceptjach (Rensis Likert, R. Blake, J.S. Mouton). **Konceptje rozwojowe – rozwój zawodowy** (D.E. Super; J. Arnold, E.L. Herr, E. Ginzberg, S. Ginzburg), z uwzględnieniem etapu realizującego cel jakim jest wybór zawodu (młodość), a także etapu wspomaganie w rozwoju sposobów radzenia sobie z problemami zawodowymi i planowania kariery zawodowej w ciągu życia. Obejmuje on okresy wyodrębnione przez Donalda Supera: wzrost, eksploracja, tworzenie, z przypisanymi zadaniami w rozwoju zawodowym, jako „pochodnej” rozwoju jednostki w okresie dojrzewania (gimnazjum, szkoły ponadgimnazjalne).

B. Konceptje wspomagające: omówione są przy poszczególnych narzędziach.

Proponowany **model diagnozy** wraz z **pakiem narzędzi** odnosi się do **wyboru zawodu** (orientacja zawodowa), ale także może być wykorzystywany w **planowaniu i zmianie kariery zawodowej** (poradnictwo zawodowe).

Ogólnie przyjęto, że wybór kariery zawodowej wyznaczany jest przez strukturę potrzeb i osobowości, zdolności i kompetencji, zaś w proponowanym ujęciu odnoszą się one do kategorii zdolności specjalnych (inteligencji wielorakich) oraz kompetencji ważnych w działaniu twórczym (myślenie twórcze i osobowość twórcza).

Projektowane narzędzia nie odnoszą się wprost do orientacji zawodowej, w tym sensie, że diagnozują bezpośrednio preferencje (zainteresowania) i predyspozycje (zdolności skorelowane z zawodem), ale mają charakter wspomagający orientację zawodową i mogą być wykorzystywane w poradnictwie zawodowym, ze względu na ocenę cech i właściwości osobowościowych ważnych w różnych kategoriach zawodów, zaś wszystkie one odnoszą się do **postaw kreatywnych** (twórczych, transgresyjnych), cech, które ważne są w procesie podejmowania decyzji, kierowaniu zespołem i podejmowaniu działań ryzykownych, a więc innowacyjnych (przedsiębiorczych) oraz zdolności specjalnych (inteligencja wieloraka) warunkujących predyspozycje zawodowe.

MODEL DIAGNOZY DLA POTRZEB ORIENTACJI ZAWODOWEJ – profil wspomagający (CZYNNIKI WYBORU ZAWODU)

Przygotowany pakiet narzędzi ma charakter narzędzi niespecyficznych dla potrzeb doradztwa zawodowego (identyfikujących cechy, właściwości i sposób działania, które skorelowane są jedynie pośrednio z poszczególnymi kategoriami zawodu, ale są dla nich ważne). W ramach pakietu **narzędzi diagnostycznych** przygotowane zostaną

materiały dla dwóch grup docelowych, ale wewnętrznie zróżnicowanych: adolescentów -gimnazjum i liceum: **4 narzędzia diagnostyczne** wraz z podręcznikami i normami dla 2 kategorii wiekowych – gimnazjum, liceum.

Przygotowany pakiet narzędzi diagnostycznych służy wspomaganiu pracy doradców zawodowych oraz innych podmiotów (osób i instytucji oświatowych) wspomagających proces rozwoju zawodowego (profesjonalistów i nieprofesjonalistów) – nauczyciele, szkolni doradcy, psychologowie, pedagodzy, rodzice, poradnie psychologiczno-pedagogiczne, centra kształcenia zawodowego i ustawicznego. Proces standaryzacji i normalizacji narzędzi diagnostycznych, służą też realizacji zasady równości szans niezależnie od płci. Diagnozowanie i materiały metodyczne mogą być także wykorzystywane wobec osób - uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjnych, a więc uczniów „oporujących” i z niepełnosprawnością, a także uczniów zdolnych, co wynika ze specyfiki narzędzi diagnostycznych, służących ocenie pewnych właściwości niezależnie od specyficznych cech klienta (głównie adolescentów).

Procedura standaryzacji i normalizacji narzędzi diagnostycznych zintegrowana z przygotowaniem podręczników do narzędzi

Badania prowadzone będą zgodnie z klasyczną teorią testu CTT i wykorzystaniem pewnych elementów teorii odpowiadania na pozycje testowe IRT. Kolejne kroki:

- a) opracowanie założeń teoretycznych narzędzia, stanowiące podstawę przygotowania *itemów* (przynajmniej 3 razy więcej niż zakładana długość narzędzia);
- b) przeprowadzenie pilotażu oraz oszacowań związanych z dyskryminacją pozycji testowych, analiza czynnikowa wraz z confirmacyjną – w rozbiciu na zmienną płeć, wiek i miejsce zamieszkania (wieś, miasto, miasteczka, duże aglomeracje);
- c) drugi pilotaż na szerszej próbie – po odrzuceniu *itemów* (ale z uwzględnieniem w/w zmiennych); stanowiący podstawę kolejnej analizy (m.in. stworzenie bazy, czyszczenie danych, rekodowanie + psychometryczna analiza);
- d) przygotowanie 3 wersji narzędzia – do zasadniczych badań i ich przeprowadzenie, z przestrzeganiem zasad profesjonalnego doboru próby zgodnie z metodyką prowadzenia badań ilościowych;
- e) przeprowadzenie badań z wykorzystaniem narzędzi typu: papier- ołówek; na terenie całego kraju;
- f) opracowanie wyników (wrzucenie ich do bazy, „czyszczenie danych” rekodowanie itd.); przeprowadzenie analizy zgodnie z założeniami metodologicznymi;
- g) analiza i interpretacja, z próbą uchwycenia zależności między zmiennymi badanymi z wykorzystaniem przygotowanych narzędzi w celu skonstruowania modelu diagnozy właściwości funkcjonalnie powiązanych z orientacją i karierą zawodową;
- h) przygotowanie raportu z badań właściwych;
- i) przygotowanie danych do podręczników narzędzia;
- j) przygotowanie materiałów metodycznych odnoszących się do wykorzystywania modelu diagnozy w praktyce doradcy zawodowego.

SKALA ZDOLNOŚCI SPECJALNYCH W AKTYWNOŚCI ZAWODOWEJ (SZS-AZ)

Zdolności są ważnym czynnikiem przy wyborze zawodu, choć trudno określić jednoznacznie, czym one są: sprawnością do wykonywania czynności lub możliwościami, dzięki którym człowiek zdobywa wiadomości, umiejętności, sprawności (Hornowski 1978: 52). W najbardziej ogólnej typologizacji, wyróżnia się **zdolności ogólne** (inteli-

gencja, spostrzegawczość, wyuczalność, wyobraźnia, zręczność) oraz **zdolności specjalne**, ukierunkowane przedmiotowo (językowe, matematyczne, muzyczne, plastyczne, techniczne, sportowe).

Pomiar zdolności dokonywany jest z wykorzystaniem specjalnie skonstruowanych testów, ale ich dokładny pomiar jest zadaniem trudnym, ze względu na złożoną ich strukturę i trudność w doborze kryteriów oceny.

Koncepcja narzędzia – podstawowe założenia

Teoria wielorakiej inteligencji Howarda Gardnera (1983, 1993, 2002), mówi najogólniej, że człowiek ma bardzo indywidualną drogę rozwoju, czyli uczenia się, poznawania i rozumienia świata. Powinien zatem rozwijać się zgodnie z własnymi potencjami, gdyż reszta tego, czego się uczy, może być zwykłą stratą czasu, bo jego uczenie się będzie nieefektywne. Definicja inteligencji Grunera jest bardzo klarowna i prosta, bowiem traktuje ją jako zdolność do rozwiązywania problemów lub tworzenia rzeczy nowych, ale także zdolność do rozumienia, uczenia się i myślenia. *Jest to umiejętność rozwiązywania problemów, lub tworzenia wytworu, który ma wartość ponadkulturową* (Gardner 2002). Ludzie różnią się od siebie dlatego, że na ich własną, indywidualną inteligencję składają się różne kombinacje jej typów – czyli różnicuje ich to, w jakim stopniu i zakresie posiadają różne rodzaje inteligencji.

Gardner udowodniał, że ludzie różnią się pod względem inteligencji, ale inaczej niż dotąd wskazywano: inteligencję poszczególnych jednostek różni to: **jak są mądrzy**, a nie **jacy są mądrzy** lub **jak bardzo są mądrzy**. Mówiąc prosto, ludzie nie różnią się poziomem inteligencji, ale jej rodzajem. Nie należy więc mierzyć tzw. IQ (iloraz inteligencji), bo obrazuje on tylko pewne i ściśle określone zdolności.

Gardner zidentyfikował pierwotnie siedem rodzajów inteligencji człowieka, a później dodał ósmy – *inteligencję przyrodniczą* i rozważał istnienie kolejnej, którą Thomas Armstrong (2009) opisał jako – *inteligencję egzystencjalną*. Przy czym, nie było dla Gardnera najbardziej istotne, ile typów inteligencji może posiadać człowiek, ale ogólny biologiczny potencjał, jaki posiada każdy człowiek, co nazwał osobistym profilem zdolności, z którym człowiek się rodzi, a także interesowało go to, jakie posiada osobiste możliwości ich rozwijania. W ostatnich latach dodaje się także kolejną inteligencję/zdolność specjalną, traktując ją jako niemal nadrzędną: inteligencję duchową. Dziesięć Inteligencji można określić jako naturalne talenty jednostki, którymi każdy człowiek jest obdarzony, choć w większym lub mniejszym stopniu. Wszystkie one jednak mogą być rozwijane i doskonalone, lub nie – jeśli nie zostaną rozpoznane.

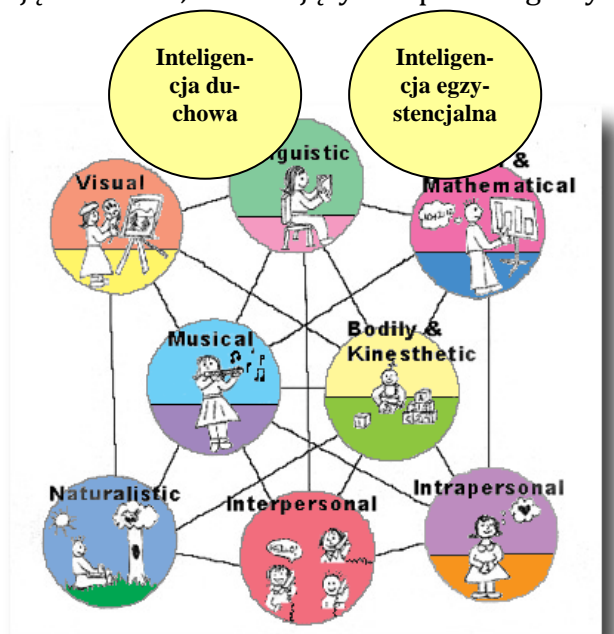
Każdy człowiek rodzi się, posiadając wszystkie typy inteligencji. W trakcie życia (rozwój) niektóre z wyróżnionych typów rozwijają się silniej, niektóre słabiej, a pewne typy nie rozwijają się prawie w ogóle. Uzyskanie dostępu do każdej z inteligencji wielorakich – czyli samookreślenie własnych potencjałów, wymaga zrozumienia, z czym poszczególne typy się wiążą.

Thomas Armstrong (1999, 2009) skrótowo określa właściwości ludzi obdarzonych różnymi typami inteligencji:

- **Linguistic intelligence** (inteligencja słów) - *word smart* (zdolny językowo).
- **Logical-mathematical intelligence** - *number/reasoning smart* (zdolny logicznie i matematycznie).
- **Spatial intelligence** (inteligencja obrazów) - *picture smart* (zdolny przestrzennie, myślenie za pomocą oczu).
- **Bodily-Kinesthetic intelligence** (inteligencja ciała) – *body smart* (zdolny ruchowo, manualnie).
- **Musical intelligence** (inteligencja dźwięków) – *music smart* (zdolny muzycznie).

- **Interpersonal intelligence** (inteligencja społeczna) – *people smart* (zdolny społecznie, korzystanie ze zmysłu relacji międzyludzkich).
- **Intrapersonal intelligence** (inteligencja własnego „ja”) – *self smart* (zdolny osobowo - autoanaliza).
- **Naturalist intelligence** (inteligencja przyrodnicza) – *nature smart* (zdolny przyrodniczo).

Schemat inteligencji wielorakich, które w każdym przypadku stanowią indywidualną kombinację zdolności, dominujących u poszczególnych ludzi (Schemat 1).

Schemat 1 Rodzaje inteligencji według Howarda Gardniera (1983, 1993, 2002, Internet: <http://www.new-oceans.co.uk/new/education/multi7.htm>)

Legenda:

1. Visual (wizualno-przestrzenna)	6. Naturalistic (przyrodnicza)
2. Linguistic (lingwistyczna, językowa – słuchowa, werbalna)	7. Interpersonal (interpersonalna)
3. Logical and mathematical (logiczno-matematyczna)	8. Intrapersonal (intrapersonalna)
4. Musical (muzyczna)	9. Existential (egzystencjalna)
5. Bodily and kinesthetic (kinestetyczna, ruchowa)	10. Spiritual (duchowa)

Thomas Armstrong (2009) przedstawia wyczerpujące listy cech, za pomocą których można zidentyfikować najsilniej i najsłabiej rozwinięte inteligencje; analizy, pozwalające dopasować zdolności i zasoby do celów zawodowych; techniki i narzędzia rozwijania zdolności, a także strategie przewyższania trudności w uczeniu się.

Charakterystyka różnych typów inteligencji/zdolności specjalnych

1. Inteligencja wizualno-przestrzenna stanowi zdolność rozumienia formy, kształtu, płaszczyzny, koloru, linii i wielkości; umiejętność graficznego i przestrzennego przedstawiania zjawisk. Konkretnie oznacza: myślenie obrazami, dobry odbiór świata wizualnego; myślenie w trzech wymiarach, zdolność transformacji własnej percepcji i odtwarzanie aspektów własnego doświadczenia przez wyobraźnię; skuteczną pracę z przedmiotami. Wiedza w tego typu inteligencji pochodzi od kształtów i wyobrażeń ze świata zewnętrznego i z wyobraźni. Jeśli jednostka myśli używając wyobraźni i obrazów; jest wrażliwa na otaczające przedmioty, kolory i wzory, lubi rysować, malować, rzeźbić i wytwarzać ciekawe prace, używając kolorów i różnego typu materiałów; lubi układać puzzle, czytać mapy; ma zdecydowane poglądy na temat kompozycji kolorystycznych; lubi

czynności, które wymagają patrzenia oczami wyobraźni (tzw. wizualizacji) – ma dobrze rozwiniętą tego typu inteligencję. Inteligencja ta rozwija się w trakcie ćwiczeń związanych z zajęciami plastycznymi, projektowaniem i wykonywanie kolorowych obrazów, gazetek ściennych, itp.

Szczegółowe kryteria diagnostyczne:

1. posiadanie zdolności do odtwarzania w pamięci obrazów oraz obiektów, a co za tym idzie związanych z nimi skojarzeń emocjonalnych,
2. posługiwanie się wizualnymi pomocami dydaktycznymi (diagramy, wykresy, graficzne odwzorowania różnych procesów i zależności),
3. bycie dobrym obserwatorem i dostrzeganie różnych szczegółów w otaczającej rzeczywistości,
4. zdolność do wywoływania w wyobraźni zapamiętanych i wymyślonych obrazów,
5. umiejętność tworzenia różnych map pamięci, czyli przekładania różnych treści na kształty, przedmioty, wzajemnie powiązane,
6. czerpanie przyjemności z rozkręcania i składania różnych elementów w jedną całość,
7. czerpanie przyjemności z układania trójwymiarowych „układanek”, klocków, zabaw konstrukcyjnych (np. składania modeli różnych rzeczy),
8. umiejętność przywoływania wspomnień za pomocą obrazów (wizualizacja),
9. łatwość interpretowania planów i map (bycie dobrym pilotem w czasie jazdy samochodem),
10. przyjemność czerpana z rysowania i tendencja do rysowania różnych rzeczy,
11. zdolność do graficznego przedstawiania własnych pomysłów,
12. dobra orientacja w trójwymiarowej przestrzeni.

2. Inteligencja lingwistyczna (werbalna, językowa) oznacza umiejętność stosowania słów w mowie i w piśmie, zaś obejmuje umiejętność gromadzenia i zapamiętywania informacji. Konkretnie określa ją: myślenie słowami, używanie języka do wyrażania i rozumienia skomplikowanych znaczeń; wrażliwość na znaczenie słów i porządek między słowami, dźwiękami i rymami; refleksja nad stosowaniem języka w codziennym życiu. Cechują ją dobrze rozwinięte zdolności do czytania, mówienia, pisania i myślenia przy użyciu słów. Osoba o dobrze rozwiniętej inteligencji lingwistycznej: lubi różnego typu literaturę, zabawę słowami, tworzy poezję i historie, lubi debaty, formalne przemówienia, kreatywne pisanie, opowiadanie żartów, lubi uczyć się nowych słów, dobrze radzi sobie z pracami pisemnymi. Inteligencja ta rozwija się w trakcie swobodnego wypowiedzenia się, słuchania i opisywania elementów otaczającego świata, a także poprzez czytanie, pisanie opowiadań i pisanie pamiętników. Ta inteligencja najbardziej wpisuje się we współczesny model edukacji, stad sukces szkolny jest dla takich osób łatwiejszy.

Szczegółowe kryteria diagnostyczne:

1. wrażliwość na słowa, ich porządek, brzmienie, rytm, na modulację głosu,
2. zdolność kształtowania nastroju, przekonywania i przekazywania informacji,
3. zainteresowanie językiem i grą słów,
4. zainteresowania związane z poezją (wiersze, rymowanki), zabawami słownymi, czytaniem książek, co wyrażane jest za pośrednictwem ołówka i kartki papieru lub przez słuchanie opowiadań,
5. przyjemność czerpana z czytania i pisania,
6. używanie bogatego słownictwa,
7. przyjemność czerpana z uczenia się języków obcych,
8. łatwe zapamiętywanie tego, co ktoś mówi i umiejętność sporządzania notatek na zajęciach,
9. talent oratorski (umiejętność przemawiania),
10. czytanie,
11. umiejętność do jasnego i przejrzystego opisywania własnych lub cudzych myśli,
12. doskonałe rozumienie słowa pisanego i mówionego.

3. Inteligencja logiczno-matematyczna to zdolność rozumienia liczb, posługiwanie się nimi, dostrzegania zależności pomiędzy różnymi zjawiskami, dostrzegania przyczyn zjawisk i ich skutków, zdolność do myślenia abstrakcyjnego. Konkretnie wyznacza ją:

myślenie o związkach przyczynowo-skutkowych, by zrozumieć relacje w ramach różnych działań, przedmiotów i pomysłów; obliczanie, lub rozważanie możliwości oraz przedstawianie całościowych matematycznych lub logicznych operacji. Angażuje indukcyjną i dedukcyjną umiejętność rozumowania, jak również krytyczne i kreatywne rozwiązywanie problemów. Osoba, która ma dobrze rozwinięty ten typ inteligencji: lubi używać liczb, matematykę, logiczne myślenie i schematy (myślowne, wzrokowe, liczbowe i kolo-rystyczne); ma tendencję do myślenia koncepcyjnego i abstrakcyjnego, dostrzega sche-maty i zależności; lubi eksperymenty, lubi puzzle; interesują ją sprawy związane z ko-smosem; analizuje okoliczności związane z ludzkim zachowaniem; lubi pracę z liczbami, wzorami i operacjami matematycznymi; podejmuje wyzwania związane z rozwiązywa-niem problemów; jest systematyczna, dobrze zorganizowana i zawsze ma logiczne ar-gumenty, by wyjaśnić „co, w jaki sposób i dlaczego” robi lub myśli. Rozwijać tę intelligen-cję można w sytuacjach eksperymentowania z liczbami, przez używanie prostych me-chanizmów lub też programów komputerowych.

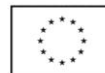
Szczegółowe kryteria diagnostyczne:

1. tendencja do zachowania porządku, trudność akceptowania osób niezorganizowanych,
2. dokładne wykonywanie precyzyjnych instrukcji,
3. zdolność do rozwiązywania problemów w sposób niewerbalny (bez słów),
4. tendencja do systematyzowania - zbierania wszelkich informacji, by rozwiązać dany problem,
5. umiejętność dokonywania szybkich kalkulacji w pamięci,
6. czerpanie przyjemności z gier i zagadek, prowokujących do myślenia,
7. tendencja do porządkowania rzeczy w pewnych ciągach, sekwencjach,
8. zdolność do rozróżniania wzorów i związków,
9. zdolność do myślenia dedukcyjnego i indukcyjnego,
10. tendencja do poszukiwania różnych rozwiązań problemów,
11. fascynacja sylogizmami i analogiami,
12. tendencja do posługiwania się kodami – symbolami alfabetycznymi lub numerycznymi,
13. czerpanie przyjemności z wykonywania ćwiczeń związanych z porządkowaniem, stosowa-niem liczb, pomiarów i szacowaniem,
14. racjonalny pogląd na życie.

4. Inteligencja muzyczna (słuchowa, rytmiczna) przejawia się w zdolności do rozróż-niania rytmu, melodii, tempa, dźwięków dochodzących z otaczającego świata, a także umiejętność rozpoznawania i odtwarzania piosenek i melodii. Konkretnie oznacza: my-ślenie dźwiękami, rytmami, melodiami, rytmami i wysokością dźwięku; wrażliwość na wysokość dźwięku, rytm, tembr, czy ton; rozpoznawanie, tworzenie i odtwarzanie mu-zyki przez korzystanie z instrumentów lub głosu; aktywne słuchanie i silne powiązanie między muzyką i doświadczanymi emocjami. Wiedzę zdobywa się tu dzięki dźwiękom. Osoba, która ma dobrze rozwiniętą tę inteligencję kocha muzykę i rytm; jest wrażliwa na dźwięki dochodzące ze środowiska (np. śpiew ptaków, dźwięki deszczu); uczy się lepiej przy dźwiękach muzyki w tle; potrafi odtwarzać melodie i rytm po jednokrotnym ich usłyszeniu; silnie oddziałują na nią dźwięki, tony i rytmy; lubi tworzyć muzykę, słuchać i naśladować ją; ma zdolności językowe (łatwo przyswaja sobie akcent); potrafi z łatwo-ścią rozpoznawać brzmienie instrumentów muzycznych. Inteligencja ta rozwija się przez słuchanie muzyki, śpiewanie, ćwiczenia rytmiczne i odtwarzanie dźwięków.

Szczegółowe kryteria diagnostyczne:

1. przyjemność czerpana ze śpiewania i słuchania muzyki,
2. łatwość uczenia się tekstów piosenek, wierszy, rymowanek,
3. umiejętność „rapowania”,
4. tendencja do wspólnego czytania,
5. zdolność dostrzegania i słyszenia różnych bezsensownych odgłosów,

6. bardziej efektywne uczenie się przy akompaniamencie muzyki, „rapowaniu” danej porcji materiału lub układaniu rymowanek, które podsumowują kluczowe treści,
7. lepsze zapamiętywanie dat, formuł matematycznych i tablic okresowych, jeśli są rapowane bądź odśpiewane w żywym rytmie, niż gdy są wypowiedziane znanym, opanowanym głosem nauczyciela,
8. śpiewanie lub granie na instrumencie,
9. łatwość rozpoznawania rytmu i różnych melodii,
10. tendencja do wybijania rytmu, śpiewania i nucenia, przy odrabianiu lekcji, lub uczeniu się nowych rzeczy.

5. Inteligencja kinestetyczna (ruchowa) wiąże się z umiejętnością wyrażania uczuć, pomysłów, zdolnością do rozwiązywania problemów, z wykorzystaniem ciała, czyli są to zdolności fizyczne: koordynacja ruchów, giętkość, poruszanie się. Konkretnie oznacza: myślenie ruchami i używanie ciała w wyćwiczony i skomplikowany sposób w działaniach ekspresywnych i skierowanych na cel; poczucie czasu; zdolność do koordynacji całego ciała i używania dłoni do manipulacji przedmiotami. Osoba o dobrze rozwiniętej inteligencji kinestetycznej: lubi ruch i taniec, wykonuje własnoręcznie różne prace; dobrze komunikuje się za pomocą „języka ciała” i gestów; żeby dobrze coś zrobić musi zobaczyć, w jaki sposób robią to inni; lubi gry ruchowe; nie potrafi „usiedzieć dłużej w jednym miejscu”, czuje się szybko znudzona, gdy nie jesteś zaangażowana w to, co wokół się dzieje. Inteligencja ta rozwija się w trakcie różnych ćwiczeń fizycznych, gdyż wiąże się z uczeniem się przez wykonywanie różnych czynności. Wiedza zdobywana jest przez ruch, bo ciało wie: jak jeździć na rowerze, zaparkować równolegle samochód, tańczyć walca, złapać rzucony przedmiot, utrzymać równowagę podczas chodzenia. Czynności te wykonywane są odruchowo i nie są związane z logicznym myśleniem. Osoba obdarzona tego typu inteligencją najlepiej uczy się za pośrednictwem ruchu i lubi wszelki ruch fizyczny: taniec, zajęcia sportowe, łącząc ruch i aktywność myślową.

Szczegółowe kryteria diagnostyczne:

1. przyjemność czerpana z różnych ćwiczeń fizycznych, wymagających skomplikowanych działań,
2. preferowanie ćwiczeń z podziałem na role, wymagających gry aktorskiej i mimiki,
3. preferowanie ćwiczeń odprężających i zachęcających do działania (np. rozgrzewki),
4. przyjemność przebywania w terenie na wycieczkach i uczestniczenia w zajęciach na wolnym powietrzu,
5. przyjemność i zadowolenie czerpane z możliwości „grzebania w stercie rupieci” (np. zgromadzonych na strychu lub w piwnicy),
6. preferowanie zabaw grupowych, wymagających przemieszczania się w różne miejsca klasy,
7. poczucie bycia: zręcznym, elastycznym, gibkim (także manualnie),
8. umiejętność do wyrażania własnych stanów psychicznych przy pomocy ciała,
9. tendencja do zgłębiania tajników biologii i zainteresowanie zagadnieniami ekologicznymi,
10. dobrze rozwinięta umiejętność pisanie i liczenia,
11. czerpanie przyjemności z wymyślania nowych gier,
12. niezdolność do „usiedzenia długo w jednym miejscu”,
13. tendencja do „dotykania” wszystkiego i wrażliwość na dotyk,
14. poczucie panowania nad własnym ciałem (kontrolowanie ruchów własnego ciała, posługiwanie się bez trudu różnymi przedmiotami).

6. Inteligencja interpersonalna określana jest jako zdolność do rozumienia innych ludzi, przeżywanych przez nich nastrojów, uczuć i motywów ich zachowania. Konkretnie oznacza: myślenie o innych i próbę ich zrozumienia; empatię i zdolność do rozpoznawania różnic pomiędzy ludźmi, docenianie perspektywy innych z wrażliwością na ich motywy, nastroje i intencje; efektywne angażowanie się w interakcje z jedną lub większą grupą osób w sytuacjach codziennych lub w sytuacjach szkolnych i pracy. Człowiek ob-

darzony tą inteligencją uczy się pracując z innymi, wchodząc z nimi w relacje. Osoba, która ma dobrze rozwinięty ten typ inteligencji: lubi być częścią zespołu i wchodzić w relacje interpersonalne, ma dużo przyjaciół; wykazuje głębokie zrozumienie innych ludzi i potrafi patrzeć na różne sprawy z ich punktu widzenia; zauważa, że inni cenią jej pomysły; ma zdolności, które potrafi wykorzystywać w rozwiązywaniu konfliktów (mediacjach); potrafi znajdować rozwiązania kompromisowe nawet w trudnych sytuacjach, gdy inni ludzie znajdują się w radykalnej opozycji względem siebie. Ten rodzaj inteligencji rozwija się przez działania mające na celu rozwiązywanie problemów i konfliktów między ludźmi, czy w trakcie działań, w których konieczna jest współpraca z innymi.

Szczegółowe kryteria diagnostyczne:

1. preferencja ćwiczeń prowadzonych w parach lub w małych grupach,
2. preferowanie uczenia się z innymi, współpracując z nimi, niż w samotności,
3. preferowanie ćwiczeń wymagających spojrzenia na problemy z perspektywy innych osób,
4. preferowanie sytuacji, w których trzeba dokonać podziału ról i obowiązków w grupie, z którą się pracuje,
5. tendencja do konsultowania własnych wątpliwości z dorosłymi lub z rówieśnikami,
6. preferowanie zabaw i zadań, w których celem jest rozwiązywanie różnych konfliktów,
7. umiejętność wypracowania kompromisowych rozwiązań różnych problemów,
8. rozumienie emocji i intencji innych ludzi,
9. zdolności przywódcze (np. przekonanie, że byłoby się dobrym politykiem),
10. posiadanie wielu zainteresowań i uczęszczanie na wiele dodatkowych zajęć,
11. umiejętność organizowania pracy w grupie i tworzenia w niej dobrej atmosfery, sprzyjającej pracy i wykonywaniu wspólnych zadań,
12. zdolność do przyjmowania od innych konstruktywnych uwagi i na tej podstawie zmiany własnego postępowania,
13. zdolność do „zadbania o siebie”, o własne potrzeby, postawa asertywna w sytuacjach konfrontacji.

7. Inteligencja intrapersonalna wyznacza zdolność do rozumienia siebie, swoich zalet, słabości, nastrojów, pragnień i intencji, co wiąże się z umiejętnością rozumienia różnic i podobieństw między sobą a innymi ludźmi oraz rozumienia własnego postępowania. Konkretnie określa ją: myślenie o sobie, rozumienie siebie; świadomość swoich mocnych i słabych stron; efektywne planowanie, by osiągnąć własne cele; refleksja i kontrolowanie własnych myśli i uczuć oraz efektywne ich regulowanie; umiejętność kontrolowania siebie – własnych emocji i zachowań – w relacjach interpersonalnych oraz działanie zgodnie z osobistymi możliwościami. Osoba o dobrze rozwiniętej inteligencji intrapersonalnej: ma tendencję do poszukiwania wewnętrznych emocji; lubi pracę w samotności; jest czasem wstydliva; zawsze ma własną refleksję na temat różnych spraw i zjawisk; posiada kreatywną mądrość i wewnętrzną intuicję; ma wewnętrzną motywację (nie potrzebuje zewnętrznej motywacji, by coś robić); ma silną wolę; zna swoją wartość; ma zdefiniowane opinie i myśli na temat większości zagadnień; inni ludzie chętnie przychodzą do niej po radę. Rozwój tego typu inteligencji następuje przez dostarczanie sobie możliwości ekspresji siebie.

Szczegółowe kryteria diagnostyczne:

1. świadomość własnych myśli, uczuć i emocji, tendencja do ich analizowania,
2. poszukiwanie wyjaśnień swoich nastrojów, poglądów, zachowań, sposobów reagowania,
3. tendencja do stawiania i rozwiązywania dylematów, zainteresowanie uzyskaniem odpowiedzi na pytania filozoficzne (np. sens życia i śmierci, ludzka natura, natura dobra i zła),
4. poczucie, że dokładnie „wie się, kim się jest” (zdolność do określenia własnych zalet i wad),
5. podejmowanie trudu i starań, by żyć zgodnie z własnymi zasadami i przekonaniami,
6. przekonanie, że najważniejsze jest wewnętrzne doskonalenie się,
7. tendencja do poświęcania czasu na refleksję nad sobą i własnym życiem,

8. wysoka motywacja wewnętrzna (zaangażowanie we własny rozwój),
9. korzystanie z czasopism i dzienników,
10. tendencja do zapisywania różnych myśli i wydarzeń oraz wniosków z dokonywanych obserwacji siebie i innych ludzi,
11. preferowanie pracy w samotności,
12. świadomość własnych działań – konieczność ustalenia: dlaczego i po co wykonuje się konkretne zadania.

8. Inteligencja przyrodnicza (naturalna) to zdolność do rozpoznawania i klasyfikowania roślin, minerałów, skał i zwierząt; ale także umiejętność rozpoznawania zjawisk kulturowych. Konkretnie oznacza: rozumienie świata przyrodniczego, łącznie z roślinami, zwierzętami i studiami przyrodniczymi; łatwe rozpoznawanie nazw, klasyfikowanie pojedynczych roślin, gatunków i ekosystemów; zdolność do efektywnej interakcji z żywymi istotami; zdolność do dostrzegania pewnych wzorów życia i sił natury. Osoba, która ma dobrze rozwinięty ten typ inteligencji: potrafi rozpoznawać, docenia i rozumie naturę; kocha rośliny i zwierzęta; lubi spędzać czas na wolnym powietrzu; jest zainteresowana wszystkim, co związane jest z naturą; lubi zbierać różne okazy flory i fauny, kolekcjonować kamienie i muszle; miała lub ma jakieś zwierzę w domu; okazuje szacunek wobec wszystkich istot żywych. Można tę inteligencję doskonalić przez rozwijanie zainteresowania światem zewnętrznym – przyrodniczym, najlepiej na łonie natury.

Szczegółowe kryteria diagnostyczne:

1. chęć hodowania różnych zwierząt i dbanie o zasadzone przez siebie roślinki,
2. posiadanie (w przeszłości lub teraz) zwierzęcia, z którym spędza się dużo czasu,
3. zainteresowanie światem przyrody – obserwowanie życia zwierząt, obserwowanie ich śladów i umiejętność przypisania śladów stworzeniom, do których należą,
4. tworzenie kolekcji złożonych z owadów, suszonych liści i innych elementów przyrodniczych,
5. tendencja do obserwowania ptaków lub innych zwierząt (analizowanie ich nawyków i gromadzenie wiedzy o ich życiu),
6. obserwowanie zjawisk naturalnych i obiektów przyrodniczych, np. chmur, drzew, słońca, gór,
7. zainteresowanie otoczeniem przyrodniczym (np. podnoszenie w dzieciństwie dużych kamieni, by przekonać się, co pod nimi żyje),
8. przyjemność czerpania z poznawania zagadnień przyrodniczych w szkole,
9. posiadanie w przeszłości lub teraz: akwarium, terrarium, itp.,
10. zainteresowanie i chęć podróżowania oraz zwiedzania świata,
11. zajmowanie się ochroną środowiska naturalnego lub uznawanie jej bardzo ważną,
12. zainteresowanie otoczeniem człowieka, w którym żyje: dbanie o środowisko życia,
13. przekonanie, że człowiek powinien żyć zgodnie z rytmem natury i prawami przyrody (niechęć do cywilizacji i automatyzacji życia),
14. preferowanie pracy i przebywania na świeżym powietrzu,
15. preferowanie zawodów, który pozwalają na utrzymywanie kontaktu z przyrodą (np. chęć zostania weterynarzem, leśnikiem, botanikiem – teraz lub w przeszłości).

9. Inteligencja egzystencjalna wiąże się z zainteresowaniem istotą własnego życia – *czym jest życie, jaki jest jego sens, dlaczego istnieje zło, dokąd zmierza ludzkość, czy Bóg istnieje*. **To aspekt stricte poznawczy**, wraz z tendencją do zapewniania sobie warunków sprzyjających rozmyślaniom (refleksji) na tematy ważne.

Gardner wyróżnia dwie podstawowe kompetencje charakterystyczne dla tego rodzaju inteligencji: ustalenie relacji własnego „ja” wobec kosmosu, ustosunkowanie się do najbardziej egzystencjalnych aspektów ludzkiego istnienia, czyli znaczenia życia i śmierci, ostatecznego losu świata fizycznego i psychicznego, oraz doświadczania miłości do drugiego człowieka, czy totalne zanurzenie się w dziele sztuki. Można w tym ujęciu wyodrębnić aspekt stricte egzystencjalny (poznawczy) duchowy (doświadczeniowy).

Przejawia się w umiejętności zadawania i poszukiwania odpowiedzi na głębokie pytania dotyczące ludzkiej egzystencji i kosmosu, wykraczające poza troski codzienności. Osoby obdarzone zdolnościami egzystencjalnymi zastanawiają się nad znaczeniem i celem życia istot żywych, próbują rozwiązać zagadki życia i śmierci, pochodzenia człowieka. Zastanawiają się nad istnieniem sił wyższych, naturą dobra i zła, istnieniem wolnej woli. Wyobrażają sobie, jak mogą się potoczyć dalsze losy świata i ludzi. Chętnie sięgają po książki filozoficzne i religijne, lubią prowadzić rozmowy na tematy egzystencjalne. Czują się osamotnione w swych rozmyślaniach, mają poczucie, że są one obce większości ludzi (poczucie własne odmienności).

Szczegółowe kryteria diagnostyczne:

1. tendencja do rozmyślania o życiu i śmierci,
2. poczucie odmienności od innych ze względu na własne rozmyślania,
3. angażowanie innych (rodziców, autorytety religijne) w poważne dyskusje na tematy religijne, duchowe lub filozoficzne,
4. tendencje do analizowania i poddawania refleksji istoty świata,
5. spędzanie dużo czasu w samotności, związane z zastanawianiem się nad sensem życia i egzystencji, Boga, śmierci i innych kwestii natury egzystencjalnej,
6. pojawianie się snów związanych z dylematami egzystencjalnymi, sensem życia, celem indywidualnej egzystencji, złem świata, przyszłością świata, pochodzeniem życia, wolną wolą, naturą człowieka, znaczeniem życia i śmierci, itp.,
7. poczucie, że prowadzenie rozważań egzystencjalnych różni jednostkę od innych,
8. zainteresowanie i czytanie wielu książek poruszających sprawy filozoficzne i religijne, a także opisujące egzystencjalne aspekty nauki (np. istota i źródło życia na Ziemi),
9. refleksja nad przyszłością świata – życia i gatunku ludzkiego,
10. tendencja do snucia refleksji w samotności, poszukiwania spokoju i spokojnych miejsc do rozmyślania;
11. tendencja do analizy różnych zjawisk w świecie i wydarzeń we własnym życiu w kontekście natury człowieka – jego cech i zachowań;
12. tendencja do poszukiwania odpowiedzi dotyczących pytań tzw. ostatecznych,
13. zetknięcie się ze sprawami ostatecznymi, np. ze śmiercią, skłaniającymi do spojrzenia na życie z innej perspektywy (zmiany poglądów, przekonań).

10. Inteligencja duchowa (Z D) – to zdolność przekraczania ograniczeń świata materialnego, gotowość do poszukiwania wartości ostatecznych, umiejętność dostrzegania i doświadczania wzniosłości, tajemnicy i niezwykłości w codziennych wydarzeniach. **To aspekt bardziej emocjonalny, doświadczania i zachowań niezwykłych i niecodziennych, prowadzących do spełnienia (samorealizacji).** Osoba o wysokich zdolnościach duchowych potrafi transcendować swoją egzystencję, poszukując trwałych i wartościowych relacji z czymś „ponad” lub „poza nią” – czymś doskonalszym od niej samej, uświęconym. Konfrontując się z trudnościami, korzysta ze swoich zasobów duchowych. Poszukuje doświadczeń, które pomogą jej osiągnąć wyższe stany świadomości (doświadczenia mistyczne). W życiu kieruje się wartościami moralnymi – potrafi wybacząć, okazywać wdzięczność, współczucie, jest skromna, umie kochać, dąży do osiągnięcia mądrości życiowej. Doświadcza pełni życia, jego sensu i celowości, ma poczucie zjednoczenia ze światem i ludźmi, odczuwa wezwanie od siły wyższej do robienia rzeczy dobrych. Zawody, w których szczególnie często spotyka się ludzi ze zdolnościami duchowymi: filozofowie, teolodzy, duchowni.

Szczegółowe kryteria diagnostyczne:

1. medytacja lub poszukiwanie spokojnych miejsc dla własnych rozważań,
2. doświadczanie czegoś wyjątkowego (obcowanie z tajemnicą), co skłania do oderwania się od codziennych trosk, powodując tendencje do analizowania i poddawania refleksji istoty świata,

3. doświadczanie czasem czegoś tak niezwykłego i niecodziennego, o czym trudno (lub nie można) rozmawiać z osobami z własnego otoczenia.
4. zetknięcie się ze sprawami ostatecznymi, np. ze śmiercią, skłaniającymi do przewartościowania własnego życia,
5. poczucie sensu i znaczenia codziennych wydarzeń dla własnej samorealizacji,
6. poczucie bycia częścią świata i właściwego w nim ulokowania,
7. doświadczanie jedności z „kosmosem” (uczucia metafizyczne).
8. tendencja do poszukiwania doświadczeń niezwykłych, które zmieniają i porządkują własne życie (pozwalają na pogodzenie się z sobą, z własnym życiem i ze światem), przewycięzanie trudności i problemów,
9. dążenie do osiągnięcia tzw. mądrości życiowej i harmonii we własnym życiu,
10. tendencja do oceniania sfery duchowej jako ważniejszej niż fizycznej,
11. wiara w istnienie siły wyższej porządkującej znaczenia związane z własnym życiem, dającej wsparcie w życiu,
12. tendencja do doświadczeń mistycznych, doznań i wzruszeń, wywoływanych, np. dziełem sztuki, pięknem świata, wydarzeniami we własnym życiu,
13. poczucie „zanurzenia się w świecie” i odczuwanie miłości do świata i ludzi,
14. wysokie wartościowanie duchowości i związanych z nią wartości takich jak: wybaczenie, wdzięczność, spokój wewnętrzny,
15. koncentracja na wartościach moralnych i dążenie do doskonalenia (świadomość jego „kształtu”),
16. znajdowanie sensu w codziennych, nawet negatywnych wydarzeniach, dla własnego życia („syndrom pozytywnego myślenia”).
17. doświadczanie poczucia spełnienia i „otrzymania odpowiedzi” na nurtujące pytania egzystencjalne (nawet tylko „chwilowego”),
18. tendencje do altruizmu, działań prospołecznych (walka z własnym egoizmem_
19. doświadczanie niezwykłości w codziennych wydarzeniach (np. wschód słońca, jako źródło poczucia jedności ze światem i pozyskania ważkich odpowiedzi),
20. odnoszenie się we własnej autokreacji do „wysokich: autorytetów duchowych, religijnych – poszukiwanie w nich odniesień do procesu własnej przemiany,
21. poszukiwanie własnej drogi życiowej, mającej ponadjednostkowe znaczenie (bunt metafizyczny),
22. dążenie do transgresji publicznych i osobistych (chęć doskonalenia, zmiany, pokonywania ograniczeń).

Argumentacja – dowody na „istnienie” i zastosowanie w doradztwie zawodowym

Howard Gardner (2009, s. 285) twierdzi, że inteligencja językowa (lingwistyczna) i personalne (intrapersonalna i interpersonalna) są ważniejsze w zawodach ze sfery społecznej, związanych z przedsiębiorczością i nastawionych na ludzi; inteligencja logiczno-matematyczna jest konieczna w zawodach ukierunkowanych na zbieranie i opracowywanie danych, wymagających siedzenia przy biurku; natomiast inteligencje cielesno-kinestetyczna, przyrodnicza i przestrzenna w zawodach nastawionych na rzeczy. Ponadto inteligencje: językowa, logiczno-matematyczna, muzyczna i przestrzenna, są niezmierznie ważne w zawodach artystycznych i badawczych, nastawionych na kreowanie pomysłów i promowanie różnych idei.

Teoria wielorakiej inteligencji zyskała dużą popularność, zaś jej główne tezy przedstawił Thomas Armstrong (2009):

1. Każdy człowiek posiada wszystkie rodzaje inteligencji, ale w nierównym stopniu, czyli funkcjonują one w każdym przypadku w indywidualny, niepowtarzalny sposób.
2. Człowiek może mieć dobrze rozwinięte wszystkie rodzaje inteligencji, lub tylko kilka.
3. Większość ludzi przejawia kilka różnych zdolności, ale też niektóre z nich mogą jeszcze nie być odkryte przez człowieka.
4. Człowiek odkrywa własne zdolności stopniowo.
5. Wszystkie rodzaje inteligencji współpracują ze sobą, żadna nie występuje indywidualnie.

6. Człowiek może być inteligentny na wiele sposobów, stąd nie ma żadnego standardu, który określałby jednoznacznie atrybuty (cechy), które potwierdzają inteligencję danego człowieka.

Teoria wielorakiej inteligencji Howarda Gardnera wskazuje, że każdy człowiek jest indywidualnością, która w różny sposób rozwija swoje potencjały. W planowaniu własnego rozwoju należy też uwzględniać własne zdolności i wrodzone predyspozycje – zgodnie z nimi dokonywać wyboru własnego kształcenia, wyboru zawodu i sposobu życia, który jest dla nas odpowiedni i może stanowić podstawę satysfakcji życiowej.

KWESTIONARIUSZ oparty jest na koncepcji Howarda Gardnera, rozwijanej twórczo i aplikowanej do praktyki przez Thomasa Armstronga. Jest to podejście pluralistyczne, związane z przyjęciem założenia o istnieniu różnych, nie związanych ze sobą aspektów poznania. Co implikuje fakt, że różni ludzie mają różne zdolności poznawcze i odmienne style poznawania. Poznawcza kompetencja i sprawność człowieka opisywana jest tu w kategoriach zbioru zdolności, talentów, czy umiejętności umysłowych, nazwanych inteligencjami. Inteligencje te posiada każdy człowiek, ale w różnym zakresie, na różnym poziomie i w różnych konfiguracjach. Teoria ta ma ważne implikacje pedagogiczne, wskazując na konieczność odmiennego podejścia do każdej jednostki, która posiada zbiór różnych zdolności o indywidualnych konfiguracjach, co powoduje, że poznaje w różny sposób, zaś efektywność poznawania i uczenia się warunkowana jest adekwatnym doбором metod oddziaływania pedagogicznego. Indywidualne konfiguracje inteligencji są przesłanką do formułowania zaleceń związanych z karierą zawodową. Inteligencje wielorakie stanowią zatem zdolności rozwiązywania problemów lub tworzenia określonych produktów, które mają konkretne znaczenie w danym środowisku w kontekście kulturowym i społecznym. Zdolność ta pozwala jednostce na podejście do sytuacji, w której trzeba osiągnąć określony cel, w taki sposób, by odnaleźć drogę doń prowadzącą. Narzędzie oceniać będzie podstawowy katalog inteligencji/zdolności zweryfikowanych przez autora, z próbą rozwinięcia i sprawdzenia prawomocności nowych typów inteligencji lub włączenia pewnych „inteligencji” już zweryfikowanych, ale nie mieszczących się w koncepcji Gardnera (np. inteligencja duchowa), w celu zidentyfikowania wzajemnych konfiguracji (zależności) pomiędzy różnymi typami inteligencji.

WYKONANE CZYNNOŚCI:

1. Przygotowanie wstępnych *itemów* do oceny zdolności specjalnych (inteligencji wielorakich) – **Załącznik 1**.
2. Wstępna ocena i poprawa *itemów* przez 3 autorów narzędzia.
3. Przygotowanie koncepcji 2 – etapowej oceny sędziów kompetentnych (kwalifikowanie do kategorii diagnostycznych; ocena zgodności, dopasowania do kategorii rozwojowych, zrozumiałości twierdzeń).
4. Ocena *itemów* pod względem językowym – dokonana niezależnie przez 2 filologów polskich.
5. Przygotowanie wersji *itemów* dla sędziów kompetentnych – **Załącznik 2**.
6. Przygotowanie definicji teoretycznych – **Załącznik 3**.
7. Przygotowanie definicji operacyjnych i szczegółowych kryteriów diagnostycznych – **Załącznik 4**.

KWESTIONARIUSZ OSOBOWOŚCI I (tendencji do) MYŚLENIA TWÓRCZEGO (KOMT)

OSOBOWOŚĆ TWÓRCZA – podejście holistyczne, odwołujące się do dwóch „wymiarów” opartych na systematyzacji Arthura Cropley’a: obejmującej myślenie twórcze (kon-

cepcje pomocnicze: np. J.P. Guilforda, Klaus K. Urbana, Hansa G. Jellena) i właściwości osobowości twórczej (konceptcje pomocnicze: np. Stanisława Popka i Katarzyny Krason).

W badaniach nad twórczością wyróżnić można dwa główne sposoby pomiaru:

1. nurt twórczości efektywnej (aktualnej, rzeczywistej) – badanie wytworów pod kątem pojawiających się w nich elementów twórczych;
2. **nurt twórczości potencjalnej – badanie twórczych zdolności i osobowości twórczej.**

Podjęcie prezentowane w badaniu twórczości - z perspektywy psychologii różnic indywidualnych twórczość jest właściwością osoby: **predyspozycją** uosabiającą jednostkę do myślenia twórczego i uzyskiwania dzięki temu twórczych efektów. Charakter tej predyspozycji może być instrumentalny (zdolność lub zbiór zdolności) lub motywacyjny (wielowymiarowość: zdolności i cechy osobowości).

Testowy pomiar zdolności twórczych (twórczość psychometryczna): poziom twórczości potencjalnej, gdzie eksploruje się głównie zdolności w trzech paradygmatach, traktujących twórczość jako: a) myślenie dywergencyjne; b) myślenie asocjacyjne; c) myślenie metaforyczne (zdolności).

- a) *twórczość jako myślenie dywergencyjne*: J.P. Guilford wyróżnił myślenie dywergencyjne i konwergencyjne; koncentracja na myśleniu dywergencyjnym (płynność – wielość, giętkość – różnorodność, oryginalność – rzadkość pomysłów);
 - płynność (łatwość produkowania wielu różnych rozwiązań, pomysłów i skojarzeń: werbalna, skojarzeniowa ekspresyjna, ideacyjna);
 - giętkość (zdolność wytwarzania rozwiązań, pomysłów, skojarzeń zróżnicowanych jakościowo: spontaniczna i adaptacyjna);
 - oryginalność (zdolność do wytwarzania rozwiązań, pomysłów, czy skojarzeń nietypowych, unikatowych lub rzadkich);
- b) *twórczość jako myślenie asocjacyjne*: twórczość rozumiana jest jako tworzenie nowych zespołów, łańcuchów lub kombinacji skojarzeniowych (np. wymyślanie nowych zastosowań przedmiotów, odkrywanie podobieństw między przedmiotami, wymyślanie przykładów obiektów należących do określonych klas, nadawanie znaczenia abstrakcyjnym układom linii, wzorom (ocena produktywności – ilość pomysłów i oryginalności);
- c) *twórczość jako myślenie metaforyczne*: twórczość jako zdolność łączenia odległych sfer doświadczenia na podstawie zachodzących między nimi podobieństw.
- d) twórczość jako wrażliwość na problemy
- e) twórczość jako zdolność do redefinicji (dostrzeganie innych niż pierwotne znaczeń, czy zastosowań różnych obiektów);

Twórczość a osobowość i motywacja. Predyspozycja do twórczości rozumiana jako preferencja określonego stylu funkcjonowania, warunkująco sposób podchodzenia do rozwiązywanych problemów, czy wykonywanych zadań. Predyspozycja = układ pewnych cech osobowości i aspektu motywacyjnego (wyniki niejednoznaczne).

Modele twórczości (Kozielecki 1992): a motywacja twórcza

- a) model konfliktowy twórczości (konceptcje psychoanalityczne: motorem twórczości są frustracje i wewnętrzne konflikty, twórca to jednostka „nieszczęśliwa”);
- b) model humanistyczny (twórczość to aktualizacja posiadanego potencjału, twórca to jednostka silna, optymistycznie nastawiona do życia – aprobatą życia).

H. Eysenck (1995): osobowościowe podstawy twórczości – **wysoki psychotyzm** (cecha osobowości warunkująca podatność na chorobę psychiczną) w połączeniu z **sil-**

nym ego, umożliwiającym dobre funkcjonowanie mechanizmów samokontroli (zwykle korelacja ujemna, u twórców dodatnia).

Inne cechy osobowości skorelowane z osobowością: wysoka samoocena, niewielkie nasilenie postaw obronnych, nonkonformizm (traktowany jako wskaźnik postawy twórczej), wewnątrzsterowność; poczucie humoru (wspólny mechanizm poznawczy: tolerowanie rozbieżności poznawczej i przełamywanie schematów; humor jako czynnik obniżający napięcie emocjonalne; humor jako czynnik nonkonformizmu – osłabiania znaczenia „tabu”).

Związek twórczości ze **stylami poznawczymi**: refleksyjność-impulsywność, zależność-niezależność od pola (wyniki niejednoznaczne w zależności od fazy procesu twórczego); ale pozytywnie zweryfikowano znaczenie:

- a) plastyczność, giętkość poznawcza – umiejętność i tendencja do posługiwania się różnymi stylami w różnych fazach rozwiązywania problemu;
- b) otwartość poznawcza – tolerancja na nierealistyczne doświadczenia, tolerancja wieloznaczności i niestałości; gotowość do akceptowania i asymilowania tego, co niezgodne ze standardami, dotychczasowymi doświadczeniami, oczekiwaniami, przekonaniem (właściwość twórczego myślenia).

W konstrukcji narzędzia przyjęto holistyczne ujęcie twórczości/kreatywności: **Klaus K. Urban** i **H.G. Hellen** traktują twórczość jako zespół zdolności intelektualnych i właściwości motywacyjno-osobowościowych. Przyjęto **model kreatywności – sześciopskładnikowy**: zmienne indywidualne i środowiskowe jako stymulatory (inhibitory) procesu twórczego; komponenty twórczości rozumiane jako predyspozycje twórcze (system funkcjonalny, działający w sposób powiązany):

- a) czynniki poznawcze – **myślenie dywergencyjne**: płynność, giętkość, oryginalność, elaboracja (zdolność do zamykania i uzupełniania struktur), wrażliwość na problemy; **kompetencje ogólne**: podstawowa wiedza ogólna (rozumowanie i myślenie logiczne, analiza i synteza, ocenianie, pamięć i szerokość percepcji), **specyficzna wiedza i specyficzne umiejętności**: potrzebne w poszczególnych obszarach twórczego myślenia i działania;
- b) czynniki osobowościowe – **koncentracja i zaangażowanie w zadanie**: zdolność do koncentracji, wytrwałość, selektywność, **motywacja**: potrzeba nowości, pęd do wiedzy, ciekawość, potrzeba sprawstwa, potrzeba samoaktywizacji, kontaktowania się z innymi, podejmowania odpowiedzialności, gotowość do zabawy; **otwartość i tolerancja na dwuznaczność**, otwartość na doświadczenia, w tym niekonwencjonalność i gotowość do podejmowania ryzyka, nonkonformizm, odprężenie, humor, transgresyjność, przedsiębiorczość, silne ego (samoocena), empatia, koncentracja na problemie/temacie, wytrwałość, uporczywość, itp;
- c) czynniki środowiskowe: uwarunkowania, kryteria oceny, znaczenie (zob. także wielopskładnikowe modele Amabile 1983, Eysencka 1995, Sternberga i Lubarta 1991).

Przyjęto także jako inhibitory twórczości: poziom i typ motywacji, skłonność do ryzyka, radzenie sobie – konstruktywne i samodzielne.

Konstrukcja narzędzia oparta jest wyjściowo na systematyzacji Arthura Cropley'a, odwołującej się do myślenia twórczego i właściwości osobowości twórczej. Koncepcje pomocnicze (składowe) odwołujące się do myślenia twórczego – J.P. Guilforda, K.K. Urbana, H.G. Jellena; zaś do właściwości osobowości twórczej – S. Popka, K. Krasoń. W tym kontekście skonstruowane narzędzie odwołuje się będzie do dwóch rodzajów

cech, związanych bezpośrednio z twórczością: **aspekt identyfikacyjny**, w którym jednostka ocenia strategię działania twórczego, a nie siebie w strategii, odnoszący się do oceny dywergencji, motywacji twórczej, elaboracji czynności nowych, stosunku do niepowodzeń w działaniu twórczym; oraz cech osobowości ważnych w procesie twórczym: **aspekt samooceniający**, odnoszący się do wiedzy o sobie i autorefleksji związanej z działaniem twórczym, w którym istotne są ukształtowane strategie radzenia sobie w sytuacji trudnej (twórczej) – sposób postrzegania trudności, strategia radzenia sobie z trudnością, empatyczne rozumienie sytuacji trudnej innych osób, pozwalające na ich analizę jako radzenie sobie o charakterze intrapersonalnym i interpersonalnym. Koncepcja narzędzia do oceny zachowań twórczych i czynników sprzyjających kształtowaniu się postaw twórczych, zależna będzie od grupy docelowej, do której jest kierowana, ze względu na konieczność uwzględnienia zmiennych rozwojowych.

Wychodząc z założenia, że dla twórczości, znaczenie mają dwa rodzaje cech, związane bezpośrednio z twórczością: **aspekt identyfikacyjny**, w którym jednostka ocenia strategię działania twórczego (a nie siebie w strategii), odnoszącą się do dywergencji, motywacji twórczej, elaboracji czynności nowych, stosunku do niepowodzeń w działaniu twórczym; **aspekt samooceniający**, związany z cechami osobowości ważnymi w procesie twórczym, odnoszący się do wiedzy o sobie i autorefleksji związanej z procesem twórczym – strategie radzenia sobie z sytuacją trudną (twórczą), w tym sposób postrzegania trudności, radzenie sobie z trudnością, empatyczne rozumienie sytuacji trudnej innych osób (radzenie sobie intrapersonalne, interpersonalne w sytuacji trudnej – twórczej); przyjęto dwuskładnikowy model badania osobowości twórczej i myślenia twórczego.

W konstruowaniu *itemów* dotyczących myślenia twórczego wykorzystano **koncepcję twórczości Margaret Boden** (1994, 1995, 2001, 2004, 2010) wyróżnia trzy główne procesy twórcze i trzy odpowiadające im rodzaje twórczości:

1. eksploracje – twórczość eksploracyjna (myślenie pytajne)
2. kombinacje – twórczość kombinatoryczna (myślenie asocjacyjne)
3. transformacje – twórczość transformacyjna (myślenie transformacyjne).

EKSPLORACJE – MYŚLENIE PYTAJNE. Eksploracja oznacza badanie, dociekanie, poszukiwanie, odkrywanie czegoś, zaś eksplorator to ten, który poszukuje, docieka, odkrywa.

Eksploracje obejmują wszelkie procesy poznawcze i działania praktyczne, których celem jest odkrycie nowych problemów i rzeczy dotąd nieznanymi lub znanych, ale wymagających modyfikacji, ulepszenia naprawienia:

1. twórcze poszukiwanie problemów i związanych z nimi wad, niedostatków, braków rzeczy lub działań wykonywanych przez ludzi po to, by wady te i braki wyeliminować, uzupełnić niedostatki (ulepszanie rzeczy lub działań);
2. poszukiwanie nowych pytań i wyzwań poznawczych, odkrywcze i trafne definiowanie nowych problemów, odkrywcze i trafne redefiniowanie problemów już dawniej odkrytych przez inne osoby.

CZYNNOŚCI EKSPLORACYJNE – czynności poznawcze stanowią podstawę tzw. myślenia pytajnego (Szmidt 2003, 2006), odzwierciedlającego pojęcie: *problem finding*, czyli proces identyfikowania i koncentrowania się na problemie (Starko 1999, s. 76); działania, procesy i wydarzenia, które poprzedzają rozwiązywanie jasno postawionych problemów (Dillon 1982, s. 102). Jest to formułowanie problemów, problematyzowanie jako ujmowanie zjawisk w kategoriach problemów, doszukiwanie się w czymś problemów. Pojęcie „myślenie pytajne” włączył do nauki Gabriel Marcel (za: Cackowski 1964,

s. 55), utożsamiając je z myśleniem refleksyjnym, zaś Cackowski (ibidem, s. 55) wiąże je z rozwiązywaniem problemów i rozstrzygnięciem pytań (myślenie problemowe). Myślenie pytajne jest istotną częścią myślenia problemowego, związanego z procesami odkrywania, formułowania i reformułowania problemów (Szmidt 2003, s. 23): *myślenie pytajne to wszelkie procesy poznawcze, związane z czynnościami dostrzegania, formułowania i reformułowania pytań problemowych, wynikających z zaciekawienia i konstruktywnego niepokoju poznawczego, a wywołanych przez sytuację problemową, lub zadanie zwierające trudności o charakterze intelektualnym, emocjonalnym lub praktycznym.*

Wśród zdolności myślenia pytajnego można wyróżnić:

1. zdolność dostrzegania problemów i sytuacji problemowych;
2. zdolność formułowania pytań problemowych;
3. zdolność redefiniowania problemów (reformułowania pytań).

Zdolności te stanowią istotne właściwości człowieka kreatywnego/twórczego, zależne są od ciekawości poznawczej i motywacji wychodzenia poza to, co znane i rutynowe w codziennym życiu, w pracy zawodowej, czy a aktywności kulturalnej, itp. (Szmidt, 2013, s. 29-30).

Albert Einstein, Leopold Infeld: „Sformułowanie problemu jest często ważniejsze niż jego rozwiązanie, które może być jedynie sprawą zręczności matematycznej lub eksperymentalnej. Stawianie nowych pytań, nowych możliwości, oglądanie starych problemów pod nowym kątem wymaga twórczej wyobraźni i wyznacza rzeczywisty postęp w nauce” (za: Starko 2001, s. 128). Podobnie konstatują Jay i Perkins (1997, s. 257-258), przywołując słowa Maksa Wertheimera, sądzącego, że funkcją myślenia nie jest po prostu rozwiązywanie dostępnych problemów, lecz odkrywanie, stawianie w obliczu i podążanie za coraz głębszymi problemami.

Teza: stawianie produktywnych pytań jest często ważniejsze niż odpowiadanie na już postawione pytania, co potwierdza Keith Sawyer (2012, s 91), stwierdzając, że kreatywność jest złożoną zdolnością wymagającą zarówno odkrywania problemów (*problem findings*), jak i twórczego ich rozwiązywania (*problem solving*); a także Runco i Dow (1999, s. 433), wskazujący, że zdolności wczesnego rozpoznawania i formułowania problemów odgrywają ważną rolę w myśleniu twórczym; Karl Popper (1999, s. 127), wskazujący, że podstawowym warunkiem tworzenia nowej wiedzy jest postawienie rzeczywistych pytań filozoficznych, które mają swe źródło w problemach rodzących się poza filozofią, czyli w życiu codziennym (liczy się nie metoda, lecz wrażliwość na problemy, zafascynowanie nimi, dar wątpienia; dostrzeżenie nowych zagadek, problemów, paradoksów). Jest to budzenie z „dogmatycznej drzemki” (Popper 1999, s. 313).

Dostrzeganie nowych problemów i właściwe formułowanie pytań problemowych ważne jest zarówno w twórczości naukowej, w przedsiębiorczości, w sztuce.

Myślenie pytajne, choć tak ważne, nie jest rozwijane przez system edukacji, bowiem w szkole nie stymuluje się ciekawości poznawczej uczniów, zdolności pytajnych, a wręcz odwrotnie – w miarę postępów edukacyjnych (na kolejnych szczeblach kariery szkolnej) zanikają istniejące już zdolności (Szmidt 2013, s. 32; por. 2003).

KOMBINACJE – MYŚLENIE ASOCJACYJNE. Operacje kombinowania stanowią podstawę powstawania nowych idei poprzez kojarzenie (łączenie) starych pomysłów w nowy sposób (Boden 2001, s. 96), co wymaga posiadania odpowiedniego zasobu wiedzy (łączyć można jedynie informacje przyswojone i zapamiętane wcześniej), a także posiadania wiedzy z różnych jej zakresów (kojarzenie informacji z różnych dziedzin twórczości, mających różny charakter).

Twórcze kombinowanie wymaga głównie gotowości do tworzenia skojarzeń, niespodziewanych i zaskakujących, ale wartościowych w jakimś zakresie i zrozumiałych nie tylko dla twórcy. Wymaga zatem: giętkości (elastyczności) myślenia, chęci do zabawowego i jednocześnie odważnego kojarzenia rzeczy, których z pozoru nie da się połączyć, co stanowi podstawę poszukiwania nowych idei, wynikających z owych skojarzeń.

KOJARZENIE INFORMACJI: to jedna z głównych operacji myślenia twórczego, wskazywana w teoriach asocjacyjnych. Kojarzenie przez podobieństwo (myślenie przez analogię) odgrywa w twórczości podstawową rolę. Analogie pozwalają na tworzenie w umyśle nowych rzeczy przez uosobienie (personifikacja) i przekształcenie (Szmidt, 2013, s. 33). Kombinacje – łączenie ze sobą różnorodnych informacji lub rzeczy w poszukiwaniu nowego, odkrywczego związku. Kombinować – łączyć ze sobą, kojarzyć, syntetyzować – można odee, rzeczy, problemy, całe dziedziny twórczości.

Personifikacja – przenoszenie cech ludzkich na przedmioty otaczającego świata (mówiący kamień), stanowiące podłoże powstawania mitów, wyobrażeń i dzieł sztuki. Przekształcenia (metamorfozy), wykorzystują częściowe podobieństwa, przynosząc nowe kombinacje i wytwory (sfinks, pegaz, koń trojański, centaur). W taki sposób powstają symbole, metafory, alegorie i inne produkty wyobraźni. Teorie asocjacyjne zwróciły uwagę na znaczenie posługiwania się metaforą i analogią w twórczości (zob. teoria biosocjacji Artura Koestlera, teoria odległych skojarzeń Sarnoffa Mednicka).

Koestler (1964) twierdził, że we wszystkich podstawowych dziedzinach ludzkiej kreatywności, logiczna struktura procesu twórczego jest taka sama. Zawsze jest nim dostrzeganie związku łączącego dwie odmienne i odległe od siebie dziedziny wiedzy i doświadczeń, a następnie wydobywanie na jaw ukrytych podobieństw – mechanizm (akt) biosocjacji polegający na jednoczesnym ujęciu danej sytuacji lub idei w dwóch różnych układach odniesienia, kontekstach skojarzeniowych. Wynik stanowi zaś odkrycie nowej idei lub nowego związku (rower wodny: synteza zwykłego roweru i łódki).

Mednick (1962) uważa, że proces twórczy jest tworzeniem nowych kombinacji skojarzeniowych z wcześniej znanych (im bardziej odległe elementy skojarzeń, tym bardziej proces jest twórczy). Wyróżnił trzy sposoby, by konfiguracja odległych skojarzeń stała się odkrywczą i użyteczną: **przypadek** (*serendipity*) – pożądana konfiguracja elementów skojarzeń tworzy się przypadkowo; **dostrzeżenie podobieństw** (*similarity*) – poszukiwana konfiguracja powstaje dzięki znaczeniowemu lub fizycznemu podobieństwu (podobieństwo barw, form, dźwięków – sztuka); **zapośredniczenie** (*mediation*) – najważniejszy mechanizm twórczości, polegający na tym, że skojarzenie dokonuje się przez element – człon pośredniczący, poprzez który uwidacznia się podobieństwo elementów pozornie ze sobą niezwiązanych (za: Fasko 1999; por. Szmidt 2013, s. 34).

TRANSFORMACJE – MYŚLENIE TRANSFORMACYJNE. Transformacja to proces przemiany, przekształcenie jednej rzeczy lub stanu w inną rzecz lub stan. Jest to przeobrażenie prowadzące do czegoś innego, niż do tej pory było. Transformować, oznacza przekształcać jedną rzecz lub ideę, informację w inną; zmieniać treść lub formę pierwowzoru, po to, by otrzymać nową treść lub formę (Szmidt 2013, s. 35-36). Operacje transformacyjne w psychologii poznawczej, np. zdaniem M. Boden (2010), polegają na umysłowym zmienianiu niektórych lub wszystkich cech obiektu tak, by jego końcowa postać/forma różniła się znacząco od wyjściowego obiektu. Przetwarzanie tego typu zwykle dotyczy rzeczy fizycznych (np. lepienie z plasteliny), ale może dotyczyć też samych obrazów umysłowych (wyobrażeń), a wówczas polega na eksperymencie myślowym. Transformacji można dokonywać także w życiu codziennym, przekształcając nawyki w

nowe, inspirujące działania, istniejące rzeczy w coś zupełnie nowego (np. odzież), nudne i rutynowe sposoby spędzania wolnego czasu w zachowania nowatorskie i niecodzienne (Schmidt 2013, s. 38).

W twórczości przekształcanie wyobrażeń polega na transformowaniu określonych właściwości – cech obrazu umysłowego po to, by uzyskać obrazy (wyobrażenia) coraz bardziej zaskakujące, niezwykle, oryginalne (cel twórczości samej w sobie, lub trick myślowy pozwalający osiągnąć nowe, oryginalne rozwiązanie problemu).

W badaniach psychologicznych podkreśla się, że istotą pracy wyobraźni jest przekształcanie obrazów (operacje o charakterze wizualnym – kodzie ikonycznym), zaś wśród tych operacji wyróżnia się (Młodkowski 1998; Schmidt 2013, s. 36-37):

1. reintegrację – łączenie różnych elementów według indywidualnych, często nietypowych zasad (np. powstanie hybryd takich jak centaur, syrena);
2. multiplikację – nienaturalne zwielokrotnienie elementów jednego rodzaju w tym samym wyobrażeniu (np. wielogłowy smok, wieloręki bóg Wisznu);
3. persewerację – odwrotność multiplikacji, tworzenie obrazu z powtarzającym się tym samym elementem obecnym w różnych płach lub obiektach (np. teledyski, spoty reklamowe);
4. majoryzację – równomierne powiększanie obrazu, przypominające użycie lupy lub transfokatora kamery filmowej;
5. schematyzację - uproszczenie kształtów na obrazie i oparcie wyobrażenia na tym uproszczeniu (np. w piktogramach, filmach animowanych);
6. metamorfozę – ewolucyjna i celowa zmiana początkowego kształtu centralnej figury wyobrażenia i tworzenie nowego, autonomicznego kształtu (np. biały koń staje się samochodem);
7. animację – nadawanie nieruchomym elementom obrazu właściwości dynamicznych względem pozostałych elementów obrazu;
8. inwersję barwną – świadomą zmianę barw niektórych elementów wyobrażenia;
9. konwersję – odwrócenie kierunku przebiegu akcji wyobrażonej czynności.

Margaret Boden (2001, za: Schmidt 2013, s. 37-38) uważa, że większość idei, trafiających do historii twórczości, jest rezultatem twórczych przeobrażeń; rewolucyjne idee powstają poprzez przekształcenia istniejących już pomysłów, które były znane wielu osobom.

Narzędzie składa się z dwóch części oceniających: sferę poznawczo-intelektualną (tendencje do myślenia twórczego) oraz osobowościową (cechy osobowości twórczej).

CECHY MYŚLENIA TWÓRCZEGO

1. Myślenie dywergencyjne (giętkość, płynność, oryginalność, elaboracja). Płynność – łatwość w wytwarzaniu wielu pomysłów, giętkość – gotowość do zmiany kierunku myślenia (różnorodność pomysłów), oryginalność – zdolność tworzenia rozwiązań niepowtarzalnych i nietypowych, elaboracja – doskonalenie swoich pomysłów, dbałość o szczegóły i estetykę.

2. Myślenie pytajne (eksploracyjne) – polega na poszukiwaniu nowych problemów, umiejętności odkrywania rzeczy nieznanych lub posiadania nowego spojrzenia na rzeczy znane, zdolności spostrzegania wad i ograniczeń istniejących rozwiązań, co konsekwencji umożliwia wyeliminowanie braków lub ich ograniczenie, prowa-

dząc do udoskonalenia przedmiotu. To stawianie pytań, poszukiwanie wyzwań intelektualnych, spostrzeganie i definiowanie nowych problemów lub redefiniowanie starych.

3. Myślenie asocjacyjne (kombinacyjne; w tym przez analogię i metaforyczne). Myślenie asocjacyjne wymaga łączenie nabytej wcześniej wiedzy z nowo zdobytą, wiąże się z umiejętnością kojarzenia informacji z różnych dziedzin życia i wiedzy. Wyraża się m.in. poprzez generowanie niezwykłych skojarzeń, opartych na łączeniu pozornie sprzecznych elementów, które mimo swej niezwykłości są zrozumiałe dla odbiorców. Myślenie asocjacyjne odwołuje się m.in. do analogii i metafory. Można wyróżnić trzy sposoby tworzenia kombinacji: na drodze przypadku, poprzez dostrzeżenie podobieństw oraz poprzez zapośredniczenie.

4. Wyobraźnia twórcza (w tym myślenie transformacyjne). Wyobraźnia twórcza jako zdolność wykorzystywania doświadczeń do tworzenia nowych, oryginalnych obrazów rzeczy i zjawisk, umożliwiająca rozwiązanie problemów i osiąganie celów. **Myślenie transformacyjne** – opiera się na procesach przemiany, przekształcania jednej rzeczy lub stanu w inne, przeobrażania prowadzącego do wytworzenia czegoś nowego.

5. Myślenie krytyczne – zdolność i gotowość do oceny twierdzeń i do formułowania obiektywnych sądów na podstawie dobrze uzasadnionych przesłanek, do odrzucania twierdzeń nieopartych dowodami oraz twórczego i konstruktywnego wyjaśniania zjawisk (Tavris & Wade, 1999). Umożliwia rozpatrywanie zjawisk i doświadczeń z wielu punktów widzenia, rozważanie argumentów „za” i „przeciw”; przyświeca mu chęć dotarcia do prawdy.

CECHY OSOBOWOŚCI TWÓRCZEJ

1. Innowacyjność vs. adaptacyjność w ujęciu Michaela Kirtona (1976, 1987, 2003) – kontinuum o dwóch biegunach: adaptacyjność związana z tendencją do „robienia czegoś lepiej” vs. innowacyjność związana z tendencją do „robienia czegoś inaczej”. Osoby ukierunkowane adaptacyjnie sprawnie działają w obrębie zastanego stanu rzeczy (ulepszanie, doskonalenie), a zmian dokonują w sposób systematyczny, krokowy i ewolucyjny, zaś innowacyjne – nastawione są na zmiany, burzenia *status quo*, dokonywane w sposób rewolucyjny. **Charakterystyka i kryteria oceny:** Karwowski M. (2009), *Zgłębianie kreatywności. Studia nad pomiarem poziomu i stylu twórczości*, Warszawa: APS. (rozdział 8, Tab. 37).

2. Otwartość - akceptacja niejednoznaczności, aktywność, poczucie humoru, ciekawość, dociekliwość, wyobraźnia, intuicja, spontaniczność, ekspresyjność.

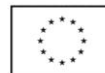
3. Przedsiębiorczość dotyczy statusu zawodowego (pozycja społeczna uzyskana dzięki zorganizowaniu i prowadzeniu firmy), cech podmiotowych (dążenie do innowacyjnych zmian oraz samodzielności w wyznaczaniu celów) oraz zachowań podejmowanych pod wpływem tych cech (troska o realizację celów). Zmienna „przedsiębiorczość” jest rozumiana jako **status** majątkowy lub zawodowy, **czynnik** złożony z cech mających zdolność wzbudzania zachowań przedsiębiorczych oraz **styl** realizacji celów przedsiębiorczych. **Przedsiębiorczość** (skłonność do innowacji, potrzeba autonomii, potrzeba osiągnięć, wewnętrzne ulokowanie kontroli); dodatkowo: wynik socjalizacji i naturalnej skłonności człowieka do aktywności, ale ukierunkowanej głównie indywidualnie, egocentrycznie, nie służy osiąganiu wyników wyższych niż obiektywnie dotąd uzyskiwanych, ale mieszczących się w granicach dotychczasowych osiągnięć (pokonywane są subiektywne granice osiągnięć – nie muszą tworzyć nic nowego, ale osiągać to, co jest możliwe do osiągnięcia w dotychczasowych granicach – **człowiek produktywny subiektywnie**). (KIM JESTEM – Z MOTYWACJĄ EGOCENTRYCZNĄ, CODZIENNE ŻYCIE). Wedle

zaleceń UE i literatury przedmiotu (Armstrong 2005, 2007) można ustalić kompetencje wpisujące się w postawę przedsiębiorczą – profil osoby przedsiębiorczej w szerokim ujęciu: **zespół cech osobowych człowieka**, takich jak: aktywność, wytrwałość, zapał do pracy, inicjatywa, kreatywność, asertywność, pewność siebie i wiara we własne siły, samodyscyplina, uczciwość, skłonność do wyważonego ryzyka, brania odpowiedzialności za siebie i innych; a także **posiadanie umiejętności**, np. wyszukiwania i wykorzystywania szans, jakie stwarza rynek, stawiania i realizowania wyznaczonych sobie celów poprzez wytyczanie własnej ścieżki kariery zawodowej, planowania i organizowania własnej pracy, rozumienia związków przyczynowo-skutkowych, współpracy w zespole, skutecznej komunikacji interpersonalnej, panowania nad stresem. **Człowiek przedsiębiorczy**: nie boi się trudności, podejmowania nowych, nieznanych zadań, nie załamuje się niepowodzeniami, jest niezależny i elastyczny, chętny do zdobywania wiedzy i nowych umiejętności, potrafi cieszyć się z sukcesów, jest otwarty na otoczenie, ma zdolność do empatii, jest gotowy do współpracy z innymi ludźmi, postępuje zgodnie z wartościami etycznymi (Borowiec, Rachwał 2011, s. 323; Świłło 2012, s. 72-73). **Przedsiębiorczość**: kompetencja wyrażająca się w konsekwentnym dążeniu do realizacji wyznaczonych celów biznesowych; wiąże się z wysoką motywacją do wymyślania nowych pomysłów, szukania nowych rozwiązań i wdrażania ich w działanie oraz z odwagą w podejmowaniu decyzji dotyczących rozpoczęcia działalności gospodarczej. Osoby przedsiębiorcze cechuje zwykle wysokie poczucie własnej wartości, wierzące w powodzenie własnych działań, mające zawsze na uwadze rachunek ekonomiczny. Termin ten dotyczy zatem (Studenski 2011, s. 158-159): statusu zawodowego (pozycja społeczna uzyskana dzięki zorganizowaniu i prowadzeniu firmy), cech podmiotowych (cechy utożsamiane z przedsiębiorczością: dążenie do innowacyjnych zmian, samodzielność w wyznaczaniu celów, troska o ich realizację) oraz zachowań podejmowanych pod wpływem tych cech (wrażliwość związana z dostrzeganiem okazji, oceny ryzyka i planowania przedsięwzięć). Ze względu na badanie uczniów gimnazjum i szkół ponadgimnazjalnych (liceum), nieposiadających jeszcze konkretnych doświadczeń zawodowych, ale osadzonych w realiach systemu edukacji i systemu społeczno-gospodarczego naszego kraju – skoncentrowano się na diagnozie kompetencji tzw. ogólnych, niespecyficznych, sprzyjających przedsiębiorczości (warunki przedsiębiorczości). Są to: **skłonność do innowacji, potrzeba autonomii, potrzeba osiągnięć, wewnętrzne ulokowanie kontroli**. Profil osoby przedsiębiorczej uzupełniany jest cechami osobowości twórczej, które to cechy bada narzędzie (np. nonkonformizm, silne ego/samoocena, myślenie twórcze, skłonność do ryzyka i transgresji, radzenie sobie, empatia, otwartość, itd.).

4. Konformizm vs. nonkonformizm (S. Poppek - KAHN). niezależność, aktywność, witalizm, adaptacyjna elastyczność, oryginalność, konsekwencja, odwaga, dominatywność, samodzielność, samoorganizacja, odporność, samokrytycyzm, tolerancyjność. W tym ujęciu, opierając się również na przyjętych przez Stanisława Popka w Kwestionariuszu Twórczego Zachowania KANH cech określających skalę konformizmu-nonkonformizmu, ostatecznie nonkonformizm został zoperacjonalizowany przez takie wskaźniki jak: niezależność, aktywność, tendencja do dominacji, odwaga, brak gotowości do podporządkowania się, duża odporność i wytrwałość, przedkładanie norm własnych nad narzuconymi przez grupę.

5. Zachowania transgresyjne. Oparte na koncepcji Józefa Kozielskiego odwołującej się do pojęcia transgresji, związanego z motywacją do wprowadzania kreatywnych zmian i dążenia do osiągnięć i odkryć. Człowiek jest układem transgresyjnym nastawionym na niwelowanie istniejących granic i osiąganie wyników wyższych od dotąd uży-

skiwanych, zaś wśród zachowań transgresyjnych wyróżnia się: czynności ekspansywne, innowacyjne i twórcze, a ponadto odnoszą się one do transgresji osobistych (samodoskonalenie, zmiana osobista) i publicznych (optymalizująca zmiana świata). Działania transgresyjne są wspomagane zdolnościami poznawczymi (przełamywanie nastawień percepcyjnych, postrzeganie i rozumienie złożoności zjawisk), cechami osobowości i woli (samodyscyplina i celowa samoorganizacja), motywacji (generowanie dążeń do autokreacji, samodoskonalenia). Działania transgresyjne ukierunkowane mogą być na rzeczy (ekspansja terytorialna, wzrost zasobów materialnych i dóbr, wzrost konsumpcji), ludzi (altruizm, pomaganie, poszerzanie praw, ale też dominowanie, kontrola i władza nad innymi), symbole (czynności intelektualne – zachowania twórcze i ekspansywne, redefiniujące obecny stan konstrukcji intelektualnych, wytwarzania nowych oryginalnych wytworów myślowych, poszarzanie wiedzy o rzeczach, ludziach i zjawiskach) i własną osobę (programowanie własnego rozwoju, autokreacja, rozwój kompetencji i uzdolnień, kształtowanie osobowości, wzbogacanie doświadczenia). **Transgresja** (termin oznaczający specyficzne właściwości natury ludzkiej; motywacja do wprowadzania kreatywnych zmian, dążenia do osiągnięć i odkryć - zostawienia trwałego śladu na Ziemi, zaznaczenia swojej osobowości, samorealizacji w sferach niematerialnych lub nie związanych bezpośrednio z codziennym, indywidualnym funkcjonowaniem; pokonywanie granic zastanych). Człowiek jest układem transgresyjnym (natura ludzka), nastawionym na niwelowanie istniejących granic i osiąganie wyników wyższych od dotąd uzyskanych. Czynności wykraczające poza przyjęte i uznawane granice, konwencje, standardy – także w ujęciu statystycznym. Ich rezultatem są „obiektywnie” nowe wytwory, lub następuje optymalizująca rekonstrukcja istniejących stanów rzeczy. Wyłączamy tu transgresje „negatywne”, związane z destrukcją, destabilizacją i buntem, który nie ma cech konstruktywnych. Wśród czynności transgresyjnych wyróżnia się: ekspansywne, innowacyjne i twórcze, ukierunkowane pozytywnie (negatywny kierunek został wyeliminowany) na zwiększenie zasobów materialnych (włączone do przedsiębiorczości), rozszerzania terytorium (rozumianego szeroko), zwiększanie wolności, tworzenie nowych rozwiązań technicznych, organizacyjnych lub myślowych (idee) oraz uzyskania korzyści psychologicznych (specyficznie przez nas określonych), mających ogólnie charakter działań autokreacyjnych, wzbogacających osobowość i umysł (JAKI JESTEM – Z MOTYWACJĄ PROSPOŁECZNĄ – ŻYCIE LUDZKIE, ŚWIAT). **Przyjęto założenie**, że człowiek to układ aktywny, determinowany ciekawością poznawczą i potrzebami społecznymi (bunt metafizyczny), a także potrzebami egzystencjalnymi. Realizowane są tu potrzeby niematerialne, choć mogące się przejawiać w materialnych wytworach, nie są związane bezpośrednio ze znaczeniem społecznym (pozycja społeczna), są wewnętrznie wykreowane (natura człowieka dążąca do określenia sensu własnego istnienia poprzez pozostawienie po sobie trwałego śladu – bunt metafizyczny). Transgresyjność ujawnia się w działaniach ukierunkowanych (Kozielecki 1987): „ku rzeczom”, „ku ludziom”, „ku sobie”, „ku symbolom” (idee). Celem działań „**ku rzeczom**” jest ekspansja terytorialna, wzrost zasobów materialnych, stanu posiadanych dóbr i zwiększenie konsumpcji (ulożone w przedsiębiorczości). Działania ukierunkowane „**ku ludziom**” związane są zarówno z pomaganiem innym, jak i do zdobywania władzy nad nimi (władza – tendencje dominatywne – są ulokowane w przedsiębiorczości). Przyjęto, że działania *stricte* transgresyjne przejawiają się w czynnościach i postawach altruistycznych, związanych z redukcją ograniczeń i zwiększania indywidualnej wolności. Wyeliminowano człon zachowań i postaw dominatywnych, związanych z tendencją do poszerzania własnych praw, podporządkowywania sobie innych oraz zdobycia kontroli nad otoczeniem (włą-

czono je do zachowań przedsiębiorczych). Działania „**ku symbolom**”, tzw. transgresja intelektualna, obejmują zachowania twórcze i ekspansywne, podejmowane w celu redefinicji aktualnych konstrukcji intelektualnych oraz kreowania nowych, oryginalnych wytworów myślowych, rozszerzających wiedzę o rzeczach, zjawiskach, ludziach. Działania ukierunkowane „**ku sobie**” związane są z programowaniem własnego rozwoju i realizacją sformułowanych przez jednostkę (lub autorytety – rzeczywiste, nie formalne) indywidualnych celów rozwojowych. Działania te przejawiają się w dążeniu do autokreacji, rozwijaniu kompetencji, rozwijaniu własnych potencjałów – uzdolnień oraz w dążeniu do rozwoju osobowości i wzbogacaniu własnych doświadczeń uczących – dzięki czemu człowiek ma poczucie własnej skuteczności, traktuje trudne zadania jako wyzwanie, któremu należy stawić czoło, stanowiących w rezultacie czynnik osiągnięć rozwojowych (Hewstone 1995). Działania transgresyjne wzmacniane są przez zdolności poznawcze (myślenie twórcze), cechy osobowości, woli i motywacji (Amabile 1983) – w rezultacie stając się swoistą właściwością człowieka. Powiązanie z innymi cechami twórczości (osobowości i myślenia twórczego), jest następujące: dzięki zdolnościom poznawczym jednostka pokonuje nastawienia percepcyjne, spostrzega i rozumie złożoność świata, w którym żyje (rzeczy, zjawisk, zachowań ludzkich); cechy osobowości i wola zapewniają samodyscyplinę i samoorganizację w zakresie realizowania podjętych celów, powodując też, że są one podejmowane z pobudek autotelicznych (dla samej przyjemności działania i tworzenia). Cechy osobowości i myślenie twórcze – zmienne przyjęte w koncepcji – dodatkowo ułatwiają tolerowanie niepewności poznawczej, a także niepewności związanej z dochodzeniem do **nieokreślonego** wcześniej celu, ułatwiają podejmowanie ryzyka niepewności (Sternberg, Lubart 1995), generując jednocześnie motywację skłaniającą do „zindywidualizowanej wersji” autokreacji, podwyższania własnych kompetencji, pozwalających owe (nowe) cele osiągnąć, a także wzmacniają i pobudzają dążenia do samodoskonalenia się (Amabile, Collins 1995) – **człowiek produktywny obiektywnie**.

6. Skłonność do ryzykowania: względnie stała tendencja do wyboru zachowań ryzykownych w sytuacji wyboru alternatywnych, związana z doświadczaniem pozytywnych gratyfikacji (doświadczanie przepływu; Csikszentmihalyi 1998). Każda czynność transgresyjna jako działanie innowacyjne wiąże się z podejmowaniem ryzyka – każda transgresja jest zachowaniem ryzykownym, stąd oprócz różnych wymiarów transgresji (osobista, publiczna), jej form (ekspansja, innowacyjność, twórczość), proponowane narzędzie poszerzone zostanie o skalę skłonności do podejmowania ryzyka transgresji z uwzględnieniem czynników, które działania transgresyjne blokują. Narzędzie odwoływać się będzie także do czynników wyodrębnionych w badaniach Ryszarda Studenskiego: nastawienie na dominowanie nad innymi, innowacyjność, motywacja rozwoju, odwaga w podejmowaniu nowych zadań. Koncepcja narzędzia do oceny czynności transgresyjnych i skłonności do ich podejmowania, zależna będzie od grupy docelowej, do której jest kierowana, ze względu na konieczność uwzględnienia zmiennych rozwojowych.

7. Empatia rozumiana jako wrażliwość na problemy (ogólne, ludzkie), stanowi w wielu koncepcjach składową osobowości twórczej, determinując dostrzeganie problemów, wrażliwość na problemy, a także wzbudzając motywację do działania kreatywnego, optymalizującego obserwowaną, niedoskonałą rzeczywistość.

8. Radzenie sobie – konstruktywne i samodzielne (intrapersonalne – unikanie zadań trudnych, odwlekanie realizacji vs. podejmowanie zadań trudnych, bez zwłoki; interpersonalne – samodzielność vs. jej brak) – z niepowodzeniem (reakcja na niepowodzenia) i w sytuacjach trudnych (wycofanie – zadaniowe).

9. Motywacja/motywy – autoteliczna, wewnętrzna, rodzaje motywów/potrzeb.

LITERATURA OGÓLNA

- Armstrong, T. (2009). *7 rodzajów inteligencji*. Warszawa: MT Biznes.
- Balcar B., Borkowska A., Czerw A., Gašiorowska A., Nosal Cz.: *Psychologia preferencji i zainteresowań zawodowych*. MIPS. Warszawa 2006.
- Cropley A.J.: *Creativity in education and learning*. Kogan Page. London 2001.
- Emmons, R. (2000). Is spirituality an intelligence? Motivation, cognition, and the psychology of ultimate concern. *International Journal for the Psychology of Religion*, 10(1), 3-26.
- Gardner, H. (1983). *Frames of mind: The theory of multiple intelligences*. New York: Basic Books.
- Gardner, H. (1995). *Leading minds: An anatomy of leadership*. New York: Basic Books.
- Gardner, H. (1999). *Intelligence reframed: Multiple intelligences for the 21st century*. New York: Basic Books.
- Gardner, H. (2009). *Inteligencje wielorakie. Nowe horyzonty w teorii i praktyce*, Warszawa: Laurum.
- Górniewicz J. (1997). *Kategorie pedagogiczne*, Olsztyn: WSP.
- Guilford, J. P. (1967). *The nature of human intelligence*. New York: McGraw-Hill.
- Hornowski B. (1978). *Rozwój inteligencji i uzdolnień specjalnych*, Warszawa.
- Karwowski, M. (2005). *Konstelacje zdolności. Typy inteligencji a kreatywność*. Kraków: Impuls.
- Klein, P. D. (1997). Multiplying the problems of intelligence by eight: A critique of Gardner's theory. *Canadian Journal of Education*, 22(4), 377-394.
- Morgan, H. (1996). An analysis of Gardner's theory of multiple intelligences. *Roeper Review. A Journal on Gifted Education*, 18(4), 263-269.
- Nęcka, E. (2003). *Inteligencja*. Gdańsk: GWP.
- Thurstone L. (1938). *Primary mental abilities*. Chicago: University of Chicago Press.
- Kālin K., Müri P., *Kierowanie sobą i innymi. Psychologia dla kadry kierowniczej*. Wydawnictwo Profesjonalnej Szkoły Biznesu. Kraków 1998.
- Kozielecki J.: *Transgresja i kultura*. Wydawnictwo Akademickie „Żak”. Warszawa 1997.
- Kozielecki J.: *Transgresje jako źródło kultury*. W: *Humanistyka przełomu wieków*. Red. tenże. Wydawnictwo Akademickie „Żak”. Warszawa 1999a.
- Kozielecki J.: *Transgresjonizm*. W: *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*. T. 6. Red. T. Pilch. Wydawnictwo Akademickie „Żak”. Warszawa 2007.
- Paszkowska-Rogacz A.: *Doradztwo zawodowe. Wybrane metody badań*. Difin. Warszawa 2009.
- Studenski R. (red.): *Psychologia zachowań ryzykownych*. Wydawnictwo Akademickie „Żak”. Warszawa 2006.
- Wojtasik Bożena, *Warsztat doradcy zawodu. Aspekty pedagogiczno-psychologiczne*, Wydawnictwo Szkolne PWN, Warszawa.
- Karwowski M. (2006) (red.), *Identyfikacja potencjału twórczego. Teoria-metodologia-diagnostyka*, Warszawa: Transgresje (rozdział Jacka Gralewskiego: Badanie osobowości twórczej)
- Karwowski M. (2009), *Zgłębianie kreatywności. Studia nad pomiarem poziomu i stylu twórczości*, Warszawa: APS. (rozdział 1, 8, 9).
- Szmidt K.J. (2013), *Pedagogika twórczości*, Sopot: GWP (rozdział 2,3,10)
- Szmidt K.J. (2010), *ABC kreatywności*, Warszawa: Difin (kryteria twórczości/kreatywności)
- Amabile T.M. (1983), The social psychology of creativity: a componential conceptualization, *Journal of Personality and Social Psychology*, 45, 358-376.
- Eysenck H.J. (1995), Creativity as a product of intelligence and personality. W: D.H. Saklofske, M. Zeidner (red.), *International handbook of human intelligence* (s. 231-247). New York: Plenum Press.
- Kogan N. (1983), Stylistic variation in childhood and adolescence: creativity, metaphor, and cognitive styles. W: P.H. Mussen (red.) *Handbook of child psychology* (t.3, s. 630-706). New York: Wiley.
- Kozielecki J. (1992), Twórczość i rozwiązywanie problemów. W: M. Materka, T. Tyszka (red.) *Psychologia i poznanie* (s. 197-209). Warszawa: PWN.
- Maruszewski T. (1993), Co sprzyja twórczości? Próba podejścia interakcyjnego, *Studia Psychologiczne*, 31(2), 97-108.
- Matczak A. (1982), Indywidualne właściwości funkcjonowania poznawczego jako wyznaczniki twórczości, *Psychologia wychowawcza*, 25(1), 1-14.
- Matczak A. (1996), Styl poznawczy a efektywność treningu myślenia twórczego, *Studia z Psychologii*, 7, 191-204.
- Nęcka E. (1993), Twórczość jako wtórna integracja cech przedmiotu, *Studia Psychologiczne*, 31(1), 31-48.
- Stasiakiewicz M. (1993), Interakcyjne podejście do badania zachowań twórczych. W: J. Brzeziński (red.) *Psychologiczne i psychometryczne problemy diagnostyki psychologicznej* (s. 163-175), Poznań: UAM.
- Sternberg R.J., Lubart T.I. (1991), An investment theory of creativity and its development, *Human Development*, 34, 1-31.

- Stypułkowska J. (1996), Niektóre osobowościowe determinanty myślenia twórczego u dzieci i młodzieży, *Studia z psychologii*, 7, 183-190.
- Tokarz A. (1991), Poczucie humoru a aktywność twórcza człowieka, *Psychologia Wychowawcza*, 34(4), 299-311.
- Tokarz A. (1991) (red.), *Stymulatory i inhibitory aktywności twórczej*, IP UJ, Kraków.
- Urban K.K. (1990), Recent trends in creativity research and theory in Western Europe, *European Journal of High Ability*, 1, 99-113.
- Studenski R. (2011), Wieloczynnikowa struktura przedsiębiorczości. W. A. Chodyński (red.) *Przedsiębiorcze aspekty rozwoju organizacji i biznesu*, AFM, Kraków.
- Studenski R. (2006), Skłonność do ryzyka a zachowania transgresyjne. W: *Psychologia zachowań ryzykownych. Koncepcje, badania, praktyka* (s. 128-142), Warszawa: Żak; Koziński J., duży pozycji
- Studenski R. (2004), *Ryzyko i ryzykowanie*, UŚ, Katowice 2004 (rozdział 11).
- Studenski R. (2006), *Wieloczynnikowa Skala Zachowań Ryzykownych (WSZR)*. Podręcznik. Katowice (maszynopis).
- Popek S., *Kwestionariusz twórczego zachowania*, Wydawnictwo Uniwersytetu M. Curie-Skłodowskiej, Lublin 2008.

ZAŁĄCZNIK 1 – SPIS ITEMÓW SKALI - ZDOLNOŚCI SPECJALNE

1. Zdolności matematyczno-logiczne

1. Lubię rozwiązywać krzyżówki.
2. Lubię łamigłówki i problemy logiczne.
3. Cenię precyzyjne wyrażenie myśli.
4. Umiem racjonalnie dysponować pieniędzmi.
5. Z łatwością zapamiętuję numery telefonów.
6. Denerwuję się, gdy ktoś zachowuje się nieracjonalnie.
7. Problemy rozwiązuję systematycznie, krok po kroku.
8. Ciekawi mnie sposób działania różnych maszyn.
9. W dyskusjach cenię przede wszystkim logiczną argumentację.
10. Lubię liczby i wzory matematyczne.
11. Lubię, gdy rzeczy są zorganizowane w zbiory czy ciągi.
12. W szkole jednym z moim ulubionych przedmiotów jest/była matematyka.
13. Wykonanie obliczeń „w pamięci” nie sprawia mi trudności.
14. Jestem osobą racjonalną.
15. Mam dobrą pamięć do dat.
16. Denerwują mnie źle zorganizowane osoby.
17. Jestem dokładna(-y).
18. Lubię jednoznaczne sytuacje.
19. Jestem systematyczna(-y).
20. Z łatwością dostrzegam zależności pomiędzy liczbami.
21. W otaczającym mnie świecie poszukuję zależności przyczynowo-skutkowych.
22. Dostrzegam i analizuję przyczyny ludzkich zachowań.
23. Poszukuję uzasadnień dla określonych zachowań lub zdarzeń.
24. Dostrzegam nawet niewielkie różnice w definicjach podobnych pojęć.
25. Często zaczynam zdanie od „jak?” lub „dlaczego?”
26. Potrafię ocenić wartość argumentów. **Dla gimnazjalistów:** Potrafię ocenić, czy argument jest dobry.
27. Bez trudu potrafię zastosować wzory matematyczne w zadaniach.
28. Jestem wrażliwa(-y) na błędy we wnioskowaniu.
29. Umiem układać kostkę Rubika.
30. Lubię rozwiązywać problemy logiczne.
31. Z łatwością planuję wykonywanie zadania.
32. Łatwo łączę różne informacje.
33. Umiem definiować pojęcia.
34. Łatwo rozróżniam cechy istotne od nieistotnych.
35. Łatwo i trwale zapamiętuję liczby i daty.
36. Z łatwością odtwarzam kilka podyktowanych cyfr wspak.
37. Lubię porządek i precyzję.
38. Działam zazwyczaj zgodnie z wcześniejszym planem.
39. Lubię rozwiązywać problemy logiczne.

40. Krzyżówki nie sprawiają mi kłopotu.
41. Świat postrzegam jako uporządkowaną całość.
42. Potrafię dostrzec zależności pomiędzy różnymi rzeczami lub zjawiskami.
43. Lubię zadania matematyczne.
44. Jeśli się czegoś uczę, wiąże to z wcześniej zdobytą wiedzą.
45. Lubię, gdy wokół mnie jest porządek, a wszystko ma swoje miejsce.
46. Lubię, gdy wszystko wokół mnie jest dokładnie zaplanowane i zorganizowane.
47. Rozwiązując problemy, zaczynam od zbierania wszelkich potrzebnych informacji.
48. Lubię organizować materiał, którego się uczę (stosuję różne symbole).
49. Lubię rozwiązywać różne trudne zagadki.
50. W sklepie potrafię szybko przeliczyć w pamięci: „co się lepiej opłaca kupić”.
51. Kieruję się zwykle nie sercem, a rozumem.

2. Zdolności lingwistyczne

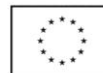
1. Potrafię w zrozumiały sposób wyjaśnić trudne zagadnienia.
1. Mam bogate słownictwo w porównaniu z moimi rówieśnikami.
2. Lubię się uczyć, słuchając wypowiedzi innych ludzi.
3. Lubię poznawać nowe słowa.
4. W szkole jednym z moim ulubionych przedmiotów jest/był język polski.
5. Chętnie zabieram głos w dyskusjach.
6. Piszę opowiadania lub wiersze.
7. Z chęcią uczę się języków obcych.
8. Lubię robić notatki.
9. Lubię rozwiązywać zagadki językowe.
10. Z chęcią biorę udział w debatach i dyskusjach.
11. Zwracam uwagę na to, jakich słów używa mój rozmówca.
12. Lubię czytać.
13. Mam dobrą pamięć do cytatów.
14. Piszę zrozumiale i poprawnie.
15. Z łatwością wymyślam różne historie czy opowiadania.
16. Dużo mówię.
17. Łatwo zapamiętuję, co ktoś mówi.
18. Lubię różne gry i zabawy słowne.
19. Potrafię z łatwością opowiadać.
20. Lubię pisać.
21. Potrafię używać żartu sytuacyjnego.
22. Z łatwością znajduję wyrazy pokrewne do podanych słów.
23. Wystąpienia publiczne nie sprawiają mi trudności.
24. Lubię wykonywać prace pisemne.
25. Łatwo zapamiętuję wypowiedziane do mnie słowa.
26. Z łatwością tworzę wypowiedzi metaforyczne.
27. Z łatwością uczę się języków obcych.

28. Jestem aktywna(-y) w dyskusjach.
29. Jestem wrażliwa(-y) na odpowiedni dobór słów.
30. Bez trudu potrafię wyrazić tę samą myśl za pomocą innych słów.
31. Łatwiej zapamiętuję materiał, jeśli powtarzam go pełnymi zdaniami.
32. Lubię rozwiązywać krzyżówki.
33. Potrafię szybko zrozumieć wypowiedzianą przez kogoś aluzję.
34. Słuchając muzyki, największą uwagę przywiązuję do słów piosenek.
35. Kiedy piszę, słowa same przychodzą mi do głowy.
36. Lubię opowiadać różne historie.
37. Chętnie i dużo czytam.
38. Nie mam problemów z opisaniem (wyrażaniem) własnych myśli.
39. Myślę „słowami”.
40. Lubię używać „oryginalnego” języka
41. Jestem wrażliwa(-y) na poprawność językową.
42. Staram się wyrażać własne myśli, używając oryginalnych słów.
43. Lubię tworzyć nowe wyrazy.
44. Znam wiele słów, których nie znają inni.
45. Nie mam problemów z wyrażaniem własnych myśli słowami.
46. Zwykle nie „brakuje mi słów”, by wyrazić własne myśli.
47. Potrafię przemawiać, nawet bez przygotowania.
48. Mówię sprawnie i bez trudności znajduję właściwe słowa.
49. Jestem wrażliwa(-y) na piękno języka.
50. Łatwo zapamiętuję trudne wyrazy.
51. Pisząc wypracowanie, stosuję wiele przymiotników opisujących różne rzeczy i stany.

3. Zdolności wizualno-przestrzenne

1. Dostrzegam różne szczegóły w otoczeniu.
2. Nie mam problemów z odczytywaniem diagramów, wykresów.
3. Mam bujną wyobraźnię.
4. Łatwo jest mi wyobrazić sobie jakąś rzecz czy osobę.
5. Jako dziecko lubiłam(-em) zabawę klockami/puzzlami.
6. Lubiłam(-em) lub lubię składać modele różnych przedmiotów, np. samolotów.
7. Gdy coś wspominam, mam przed oczami żywe obrazy tych wydarzeń.
8. Lubię rysować.
9. Z łatwością odczytuję plany i mapy.
10. Potrafię sobie wyobrazić, jak wyglądałby jakiś przedmiot z innej perspektywy.
11. Gdy mam jakiś pomysł, lubię go narysować.
12. Nie gubię się, nawet wtedy, gdy jestem w nowym miejscu.
13. Zapytana(-y) o drogę w miejscu, które znam, potrafię udzielić wyczerpujących wskazówek.
14. Nie mam problemu z odróżnianiem prawej strony od lewej.
15. W szkole jednym z moich ulubionych przedmiotów jest/była plastyka lub sztuka.
16. Podczas uczenia się lubię korzystać z tablic i innych pomocy wizualnych.

17. Jestem dobrym obserwatorem i często zauważam rzeczy, których inni nie dostrzegają.
18. Interesuję się sztuką.
19. Mam dobre wyczucie koloru.
20. Gdy czytam, dużo uwagi poświęcam ilustracjom towarzyszącym tekstowi.
21. Gdy się uczę, robię rysunki pomocnicze.
22. Podczas nauki lubię korzystać z plansz z niezbędnymi informacjami.
23. Umiem rysować z zachowaniem perspektywy.
24. Potrafię rozpoznać miejsca, w których kiedyś byłam(-em), nawet jeśli było to dawno.
25. Z łatwością zapamiętuję położenie przedmiotów w pomieszczeniu.
26. Szybko zauważam różnice w podobnych obrazkach.
27. Z łatwością dostrzegam podobieństwa elementów w przestrzeni.
28. Kiedy się uczę, wyobrażam sobie wizualnie materiał do zapamiętania.
29. Często wykorzystuję rysunki, by przedstawić treści, których się uczę.
30. Potrafię szybko zapamiętać wiele szczegółów rysunku.
31. Z klocków potrafię szybko skonstruować podany wzór.
32. Kiedy planuję jakąś czynność, potrafię ją sobie wyobrazić.
33. Robię notatki za pomocą schematów lub rysunków.
34. Z łatwością potrafię odtworzyć każdy wzór w „lustrzanym odbiciu”.
35. Układam puzzle szybko i sprawnie.
36. Kiedy przypominam sobie zadany materiał, staram się przypomnieć sobie wygląd moich notatek.
37. Na mapie potrafię z łatwością odnaleźć każde miejsce.
38. Szybciej zapamiętuję twarze niż imiona.
39. Gdy w pomieszczeniu ktoś przestawi jakiś przedmiot, od razu to zauważam.
40. Z łatwością odczytuję rysunek np. rysunek techniczny czy projekt budowlany.
41. Istotna jest dla mnie kompozycja kolorystyczna.
42. Rzadko gubię się w lesie lub w mieście.
43. Ucząc się, wykorzystuję schematy do porządkowania treści.
44. Nie mam problemu z odtworzeniem w wyobraźni zapamiętanych lub wymyślonych obrazów.
45. W swoim otoczeniu dostrzegam rzeczy, których nie zauważają inni.
46. Zawsze lubiłam(-em) składać modele np. statków, samolotów.
47. Myślę „obrazami”.
48. Wiem, które kolory i kształty pasują do siebie.
49. Wolę obrazy niż słowa.
50. Wiem, na której stronie i w jakim jej miejscu znajduje się wcześniej przeczytana informacja.
51. Przypominając sobie na klasówce to, czego się uczyłam(-em), najpierw lokalizuję, w jakim miejscu były potrzebne informacje.
52. Na rysunkach różniących się szczegółami bardzo szybko odnajduję brakujące lub dodane elementy.
53. Szybko zauważam każdą, nawet najmniejszą, zmianę w otoczeniu.

4. Zdolności muzyczne

1. Szybko zapamiętuję słowa piosenek.
2. Jestem szczególnie wrażliwa(-y) na muzykę.

3. Marzę o tym, by zostać muzykiem albo piosenkarzem.
4. Muzyka z łatwością potrafi zmienić mój nastrój.
5. Lubię uczyć się przy muzyce.
6. Umiem rozróżnić poszczególne instrumenty w utworach muzycznych.
7. Gram lub grałam(-em) na instrumencie muzycznym.
8. Często mam „w głowie” jakąś melodię.
9. Piszę słowa piosenek lub muzykę.
10. Potrafię odtworzyć muzykę po jednokrotnym jej usłyszeniu.
11. Gdy śpiewam, czuję się szczęśliwa(-y).
12. Spędzam dużo czasu na słuchaniu muzyki.
13. Muzyka stanowi ważną część mojego życia.
14. Potrafię rozpoznać dźwięki, nawet gdy nie widzę źródła, z którego pochodzą.
15. Łatwo uczę się tekstów piosenek i wierszy.
16. Potrafię rozpoznać większość dźwięków.
17. Często nucę pod nosem.
18. Potrafię śpiewać „czysto”.
19. Lubię różne rodzaje muzyki.
20. Lubię, gdy muzyka „leci w tle”, gdy wykonuję jakieś zadanie.
21. Słowa piosenek pomagają mi zapamiętać różne treści.
22. W szkole lubiłam(-em) lub lubię lekcje muzyki.
23. Wybijam rytm lub śpiewam, gdy uczę się nowych rzeczy.
24. Wymyślam wierszyki lub rymowanki, by łatwiej zapamiętać nowe treści.
25. Zdarza mi się komponować muzykę (choćby „dla zabawy”).
26. Jestem wrażliwa(-y) na dźwięki.
27. Z łatwością odtwarzam zasłyszane melodie.
28. Słyszę różnice w akcentowaniu słów przez innych.
29. Z łatwością potrafię odtworzyć zasłyszany akcent.
30. Rozpoznaję nawet niewielkie zmiany w tonie głosu.
31. Z łatwością powtarzam podany rytm.
32. Nie widząc zwierzęcia, z łatwością je rozpoznam na podstawie wydawanego przez nie dźwięku.
33. Jestem w stanie szybko rozpoznać utwór na podstawie jego linii melodycznej.
34. Potrafię szybko podać podobnie brzmiące słowa.
35. Potrafię rozróżnić brzmienie różnych instrumentów.
36. Słyszę różnice w wysokości dźwięków.
37. Jestem świadoma(-y) tonu swoich wypowiedzi.
38. Kiedy myślę, automatycznie wystukuję rytm.
39. Z łatwością rozpoznaję dźwięki otaczającego mnie świata.
40. Potrafię naśladować odgłosy różnych zwierząt.
41. Bez trudu rozróżniam wysokość dźwięków.
42. Lubię uczyć się konkretnego języka obcego z powodu jego brzmienia.
43. W wyobraźni tworzę melodie w oparciu o dźwięki otaczającego mnie świata.
44. Lubię wsłuchiwać się w śpiew ptaków.
45. Potrafię rozpoznać fałszywy dźwięk.

46. Otaczający świat jest dla mnie przepęłniony dźwiękami.
47. Najwięcej emocji budzi we mnie muzyka.
48. Słucham muzyki niemal zawsze i wszędzie.
49. Nie wyobrażam sobie życia bez muzyki.
50. Zawsze chciałam(-em) komponować muzykę.
51. Wielcy muzycy (twórcy muzyki i piosenek) są dla mnie wzorem.
52. Potrafię „zagubić się” w muzyce.
53. W lesie słyszę mnóstwo dźwięków.
54. Z łatwością rozróżniam w orkiestrze brzmienie różnych instrumentów.
55. Nie mogę znieść, gdy ktoś fałszuje śpiewając.
56. Poprzez śpiew wyrażam własne emocje.
57. Jeśli nie śpię w nocy, słyszę na zewnątrz wiele dźwięków, choć wydaje się, że jest cicho.

5. Zdolności kinestetyczne

1. Lubię ruch fizyczny.
2. Mam dobre wycucie równowagi.
3. Z chęcią wykonuję różne ćwiczenia fizyczne.
4. Łatwiej mi rozwiązywać problemy, gdy jestem w ruchu.
5. Mam dobrą koordynację ruchową.
6. Niektórzy mówią, że jestem nadpobudliwa(-y) ruchowo.
7. W szkołę lubię lub lubiłam(-em) lekcje wychowania fizycznego.
8. Lubię wyrażać nastrój za pomocą ciała.
9. Lubię ćwiczenia z podziałem na role, wymagające gry aktorskiej.
10. Mam dobre wycucie swojego ciała.
11. Moje ruchy są płynne i swobodne.
12. Gdy się uczę, lubię być w ruchu.
13. Jestem zręczna(-y) i szybka(-i).
14. Uprawiam jakiś sport.
15. Bardziej lubię działać niż długo się nad czymś zastanawiać.
16. Szybko nudzę się, gdy nie mogę uczestniczyć w tym, co dzieje się wokół.
17. Lubię wszystkiego dotknąć.
18. Gdy się uczę, lubię wykorzystywać pomoce, którymi mogę manipulować.
19. Potrafię wiernie odtworzyć ruchy i gesty innych osób.
20. Robię się niespokojna(-y), gdy długo muszę pozostawać w jednym miejscu.
21. Lubię tańczyć.
22. Lubię odgrywać w scenkach to, czego się uczę.
23. W ruchu lepiej mi się myśli.
24. Łatwiej skupiam się, będąc w ruchu.
25. Z łatwością powtarzam pokazane mi ruchy.
26. Z łatwością utrzymuję równowagę.

27. Z łatwością chwytam przedmioty rzucone w moim kierunku.
28. Lubię się poruszać, kiedy rozwiązuje problemy.
29. Często wykonuję różne miny i gesty.
30. Mam dobrą koordynację ruchową.
31. Potrafię równocześnie bez trudu wykonywać wiele czynności.
32. Zapisuję jakiś wyraz, by sprawdzić jego poprawność ortograficzną.
33. Z łatwością wykonuję różne ruchy jednocześnie prawą i lewą ręką lub nogą, np. podczas rozgrzewki lub aerobiku.
34. Wiem, w jaki sposób kopnąć piłkę, aby ta poleciała w określonym kierunku.
35. Z łatwością wykonuję różne ćwiczenia gimnastyczne.
36. W czasie gier i zabaw wiem, w którym momencie powinienem/powinnam skoczyć w górę.
37. Łatwo rozpoznaję różne przedmioty „przez dotyk”.
38. Lubię stale być w ruchu.
39. Wiem jak upadać, by nie zrobić sobie krzywdy.
40. Umiem wykonywać precyzyjne ruchy.
41. Mam poczucie, że panuję nad własnym ciałem.
42. Potrafię w miarę dokładnie określić czas wykonywania jakiejś czynności bez patrzenia na zegarek.
43. Ucząc się czegoś, najpierw wolę zobaczyć, jak to robi ktoś inny.
44. Nudzę się, jeśli nie działam.
45. Lubię ruch i taniec, bo mogę wyrazić w ten sposób swoje uczucia.
46. Nie potrafię „usiedzieć dłużej w jednym miejscu”.
47. Mam wrażenie, że rozpira mnie energia.
48. Podoba mi się pantomima.
49. Lubię piesze wycieczki i zajęcia na wolnym powietrzu.
50. Ćwiczenia fizyczne sprawiają mi dużo przyjemności.
51. Wolę powiedzieć coś innym „przez dotyk” niż słowami.
52. Jeśli coś mnie zainteresuje w otoczeniu i nie wiem, co to jest, muszę to sprawdzić.
53. Lubię wymyślać nowe gry ruchowe.
54. Jeśli nie jestem w ciągłym ruchu, czuję się zmęczona(-y).
55. Jeśli słucham lub mówię, muszę gestykulować lub bawić się jakimś przedmiotem.
56. Zwykle bardzo żywo reaguję na zmiany w moim otoczeniu.
57. Gdy usłyszę muzykę, od razu „porusza się” moje ciało.

6. Zdolności interpersonalne

1. Potrafię rozwiązywać spory między przyjaciółmi.
2. Lubię spotkania towarzyskie.
3. Dobrze czuję się w towarzystwie innych ludzi.
4. Lubię wykonywać różne zadania w grupie.
5. Jestem wrażliwa(-y) na uczucia innych ludzi.
6. Umiem pracować w zespole.

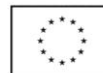
7. Z łatwością mogę poznać czy ktoś mnie lubi, czy nie.
8. Mam dużą zdolność wpływania na innych ludzi.
9. Lubię poznawać opinie innych ludzi.
10. Staram się zrozumieć innych ludzi.
11. Moi znajomi chętnie się mnie radzą.
12. Zwracam uwagę na mowę ciała innych ludzi.
13. Z łatwością nawiązuję kontakty z innymi.
14. Potrafię odczytać cudze zamiary.
15. Potrafię rozpoznać potrzeby innych ludzi.
16. Lubię ćwiczenia, które wymagają spojrzenia na sytuację z perspektywy innych osób.
17. Mam wielu przyjaciół.
18. Lubię przebywać z ludźmi.
19. Potrafię skutecznie porozumiewać się z ludźmi.
20. Chętnie pracuję zespołowo.
21. Wolę uczyć się z kimś niż sam(-a).
22. Lubię pomagać innym.
23. Umiem organizować pracę w grupie.
24. Troszczę się o samopoczucie ludzi, z którymi przebywam.
25. Zwykle szybko poznaję, czego mogę spodziewać się po drugim człowieku.
26. Szybko zauważam najmniejszy grymas twarzy innych osób.
27. Potrafię skutecznie współpracować z ludźmi.
28. Rozumiem i uwzględniam motywy zachowania innych osób.
29. W sytuacjach trudnych wyobrażam sobie siebie na miejscu drugiej osoby.
30. Dobrze komunikuję się z innymi.
31. Z łatwością nawiązuję kontakt z innymi ludźmi.
32. Z łatwością dostrzegam zmiany nastroju innych osób.
33. Dostrzegam potrzeby innych osób i właściwie na nie odpowiadam.
34. Dostrajam swój sposób wypowiedzi do sposobów wypowiedzi innych osób.
35. Jestem wrażliwa(-y) na różnice między treścią wypowiedzi a mową ciała innych.
36. Potrafię dostrzec, jakie role pełnią w grupie konkretne osoby.
37. Potrafię mówić innym o swoich potrzebach.
38. Nawiązuję kontakt wzrokowy z otaczającymi mnie ludźmi.
39. Aktywnie słucham, co inni do mnie mówią i w jaki sposób to mówią.
40. Zwykle dobrze rozpoznaję, jaki jest drugi człowiek
41. Jestem wrażliwa(-y) na sugestie płynące ze strony innych osób.
42. Potrafię przewidzieć zachowania innych osób.
43. Nawiązuję bliskie, trwałe i obustronnie satysfakcjonujące relacje z innymi ludźmi.
44. W relacjach z innymi potrafię postawić „granice”, nie raniąc przy tym innych.
45. Dostrzegam i rozumiem wpływ mojego zachowania na zachowania innych.
46. W kontaktach z ludźmi potrafię kontrolować wyrażanie swoich emocji.
47. Zawsze potrafię znaleźć kompromis w sytuacjach konfliktu między kolegami (koleżankami).
48. Uważam, że potrafię kierować grupą tak, by unikać konfliktów.
49. Jestem otwarta(-y) na sensowne uwagi ze strony innych osób.

50. Potrafię zmienić własne zdanie, jeśli inni przekonają mnie, że nie mam racji.
51. Jestem ciekawa(-y) świata i wszystko mnie interesuje.
52. Potrafię odczytać emocje i zamiary innych ludzi.
53. Jeśli mam jakiś problem, lubię przedyskutować go z innymi ludźmi.
54. Lubię i wolę zajęcia w parach lub w małych grupach (bardziej niż indywidualne).
55. Mam dużo przyjaciół i nie wyobrażam sobie bez nich życia.
56. Lubię otaczać się innymi ludźmi, by wymieniać z nimi swoje myśli.
57. Mam poczucie, że potrafię patrzeć na świat „oczami innych”.
58. Potrafię rozwiązywać konflikty, bo dostrzegam ich przyczyny.
59. Inni doceniają moje zdolności rozwiązywania różnych sporów.
60. Więcej osiągam i lepiej się czuję, gdy pracuję (lub uczę się) z kolegami (koleżankami).
61. Zwykle wiem, jak się czują inni ludzie w różnych sytuacjach.
62. Moi rówieśnicy lubią pracować ze mną, bo potrafię stworzyć dobrą atmosferę.
63. Nie mam problemów z nawiązywaniem kontaktów z innymi.

7. Zdolności intrapersonalne

1. Zazwyczaj rozumiem motyw swojego postępowania.
2. Dobrze znam samą(-ego) siebie.
3. Lubię być sam(-a).
4. Podczas nauki lubię spokój i ciszę.
5. Wyznaczam sobie cele na przyszłość.
6. Lubię pracować lub uczyć się sam(-a).
7. Często rozmawiam ze sobą „w myślach”.
8. Jestem świadoma(-y) swoich uczuć.
9. Dużo myślę o swojej przyszłości.
10. Potrafię sam(-a) siebie zmotywować do działania.
11. Zwykle analizuję swoje zachowanie.
12. Znam swoje zalety i wady.
13. Lubię planować, w jaki sposób osiągnę zamierzone cele.
14. Jestem refleksyjna(-y).
15. Potrafię przewidzieć swoje zachowanie w większości sytuacji.
16. Zastanawiam się nad przyczynami swojego postępowania.
17. Mam dobrą intuicję.
18. Piszę dziennik lub pamiętnik.
19. Lubię poznawać siebie.
20. Często wyobrażam sobie, jak będzie wyglądała moja przyszłość.
21. Mam sprecyzowane poglądy na temat wielu spraw.
22. Wiem, czego chcę.
23. Mam silną wolę.
24. Zazwyczaj rozumiem siebie i motyw swojego zachowania.
25. Jestem świadoma(-y) odczuć płynących z mojego ciała.

26. Zauważam i rozumiem zmiany w moim działaniu.
27. Doskonale rozumiem, jak czynniki zewnętrzne wpływają na moje życie.
28. Wiem, kiedy i jakie emocje się we mnie pojawiają.
29. Wiem, czego w życiu chcę i do tego dążę.
30. Potrafię realizować postawione sobie cele.
31. Jestem świadoma(-y) swoich możliwości.
32. Mam swoje zdanie na wiele różnych spraw.
33. Znam swoje wady i pracuję nad tymi, których nie akceptuję.
34. Zwykle wiem, co sprawia mi radość.
35. Jestem świadoma(-y) różnic i podobieństw w działaniach swoich i innych ludzi.
36. Znam swoje potrzeby i staram się je spełniać.
37. Mam dobrą intuicję.
38. Znam swoje wewnętrzne bariery i staram się je przezwyciężyć.
39. Zwykle wiem, co i dlaczego mnie drażni.
40. Znam swoje ograniczenia.
41. Zastanawiam się nad znaczeniem moich snów dla własnego życia.
42. Rozumiem swoje postępowanie, choć nie zawsze je akceptuję.
43. Zwykle staram się analizować swoje zachowanie.
44. Często się zastanawiam, dlaczego jestem „taki, a nie inny”.
45. Potrafię wyjaśnić własne postępowanie.
46. Lubię pracować w samotności, bo sprzyja to refleksji nad sobą.
47. Jeśli mam podjąć jakieś działanie, to muszę wiedzieć: „po co?” i „dlaczego?”
48. Lubię zapisywać spostrzeżenia dotyczące mojego działania.
49. Szukam i wynajduję sentencje opisujące ludzkie zachowania.
50. Nie szkoda mi czasu na refleksję nad sobą.
51. Dużo zastanawiam się nad motywami własnych działań.
52. Dążę do ustalenia własnych zasad postępowania i staram się ich przestrzegać.
53. Wiem, kim jestem i kim chcę się stać.
54. Decyzje o własnym działaniu podejmuję po głębokim zastanowieniu się nad jego sensem.
55. Staram się naprawdę zmienić swoje postępowanie, gdy jest niewłaściwe, a nie tylko o tym mówić.
56. Cały czas (lub wytrwale) pracuję nad sobą.
57. Mam świadomość różnic i podobieństw między sobą a innymi.

8. Zdolności przyrodnicze

1. Mam lub miałam(-em) jakieś zwierzę.
2. Lubię obserwować życie zwierząt.
3. Dbam o rośliny.
4. Sprawia mi przyjemność podpatrywanie natury.
5. Lubię sadzić rośliny.
6. Jednym z moich ulubionych przedmiotów w szkole jest/była biologia lub przyroda.
7. Kocham zwierzęta.

8. Lubię spędzać czas na łonie natury.
9. Potrafię odróżnić jedne gatunki roślin i zwierząt od drugih.
10. Segreguję śmieci.
11. Lubię zbierać różne okazy roślin.
12. Kolekcjonuję kamienie lub muszle.
13. Okazuję szacunek innym istotom żywym.
14. Lubię pracować w ogrodzie.
15. Kocham przyrodę.
16. Nie skrzywdził(a)bym nawet muchy.
17. Lubię obserwować zjawiska przyrodnicze: chmury, drzewa, słońce, itd.
18. Lubię podróżować.
19. Dbam o środowisko naturalne.
20. Ważne jest dla mnie życie zgodne z naturą.
21. Lubię przebywać na świeżym powietrzu.
22. Lubię spędzać czas ze zwierzętami.
23. Znam wiele gatunków roślin i zwierząt.
24. Odkrywanie przyrody jest dla mnie ciekawsze niż poznawanie nowości technologicznych.
25. Jestem wrażliwa(-y) na przyrodę.
26. Dostrzegam i rozumiem różnice pomiędzy poszczególnymi gatunkami zwierząt.
27. Potrafię dostrzec wpływ różnego rodzaju czynników na rozwój roślin.
28. Lubię obserwować zjawiska naturalne.
29. Dostrzegam zależności pomiędzy zjawiskami kulturowymi i przyrodniczymi.
30. Z łatwością rozróżniam zapachy.
31. Z łatwością rozróżniam smaki.
32. Mam poczucie, że człowiek i przyroda to jedność.
33. Potrafię rozróżniać minerały.
34. Znam wiele rodzajów skał.
35. Staram się żyć zgodnie z naturą.
36. Znam i rozumiem zależności pomiędzy rodzajem gleby a roślinnością danego obszaru.
37. Mam dobry „kontakt” ze zwierzętami.
38. Potrafię przewidzieć zachowanie zwierząt.
39. Lubię spędzać czas na wolnym powietrzu, bo czuję się bliżej natury.
40. W mieście czuję się „uwięziona(-y)”.
41. Świat przyrody jest dla mnie ważny.
42. Lubię filmy przyrodnicze.
43. Interesują mnie różne zjawiska zachodzące w świecie przyrody.
44. Nie obawiam się zwierząt.
45. Nie wyobrażam sobie życia bez zwierząt w moim otoczeniu.
46. W lesie czuję się jak w domu.
47. Chciał(a)bym zostać w przyszłości podróżnikiem odkrywającym niepoznany jeszcze świat natury.
48. Interesują mnie inne kultury.
49. Lubię podróżować, by poznawać inny sposób życia.
50. Działam lub chciał(a)bym działać w jakichś ruchach ekologicznych.

51. Czuję, że przyroda jest jeszcze pełna tajemnic, które chciał(a)bym odkryć.
52. Nie zapominam o nakarmieniu zwierząt, które posiadam lub podlaniu roślin, które hoduję.
53. Świat przyrody jest dla mnie fascynujący.

9. Zdolności egzystencjalne

1. Często myślę o sensie ludzkiego życia.
2. Zastanawiam się nad zagadką życia i śmierci.
3. Myślę o tym, czy Bóg istnieje.
4. Rozmyślam nad tym, dlaczego istnieje zło.
5. Zastanawiam się, czym jest życie.
6. Lubię dyskutować na tematy religijne lub filozoficzne.
7. Lubię czytać książki filozoficzne lub religijne.
8. Zastanawiam się, co stanie się w przyszłości z gatunkiem ludzkim.
9. Martwię się o przyszłość ludzkości i świata.
10. Wydaje mi się, że moi rówieśnicy nie myślą tak wiele jak ja o sprawach egzystencjalnych.
11. Zastanawiam się, czy człowiek ma wolną wolę.
12. Myślę o tym, czy człowiek rodzi się dobry, zły czy nieokreślony moralnie. (liceum)
13. Zastanawiam się, skąd się wziął na ziemi człowiek.
14. Zastanawiam się nad ostatecznym losem świata.
15. Zastanawiam się, dokąd zmierza ludzkość.
16. Rozmyślam nad znaczeniem życia i śmierci.
17. Lubię w samotności zastanawiać się nad różnymi sprawami ważnymi dla ludzkości.
18. Zastanawiam się, jak powstał świat.
19. Interesuje mnie, czy we wszechświecie istnieją inne cywilizacje.
20. Mam poczucie samotności ludzi w świecie.
21. Mam poczucie „inności”, bo myślę o sprawach, które dla innych są mało istotne, np. o sensie życia.
22. Lubię dyskutować z innymi ludźmi o sprawach „niecodziennych”, np. „jaki jest człowiek i dlaczego?”.
23. Lubię miejsca, w których jest spokój pozwalający na refleksję (np. puste kościoły).
24. Różne wydarzenia w świecie powodują, że zastanawiam się nad tym, kim jest człowiek.
25. Czasem nie mogę spać, bo „prześladuje” mnie myśl o skończoności życia człowieka.
26. Mam poczucie, że niektórymi moimi refleksjami nie mam się z kim podzielić.
27. Poszukuję kogoś, z kim można porozmawiać na „poważne tematy”.
28. Zastanawiam się często, czy ludzie wiedzą, „co robią” ze światem.
29. Często zastanawiam się nad tym, dlaczego ludzie postępują „tak, a nie inaczej”.
30. Często myślę o tym, czym jest dobro i zło.
31. Częściej niż moi rówieśnicy myślę o swoim życiu.
32. Chciał(a)bym móc zaglądnąć do rzeczy „największych”.

10. Zdolności duchowe

1. W codziennych wydarzeniach dostrzegam głębszy sens.
2. Poszukuję doświadczeń pozwalających mi wykroczyć poza ograniczenia fizyczne.
3. Uważam, że w życiu najważniejsze jest osiągnięcie mądrości życiowej.
4. Poszukuję harmonii w życiu.
5. Bardziej cenię sferę duchową niż fizyczną.
6. Wierzę w istnienie siły wyższej ode mnie.
7. Zdarza mi się całkowicie „zanurzyć się” w przeżyciach, gdy oglądam jakieś dzieło sztuki.
8. Odczuwam miłość wobec świata i ludzi.
9. Ważnymi wartościami dla mnie są wybaczenie i wdzięczność.
10. Czuję głęboki wewnętrzny spokój.
11. W życiu kieruję się wartościami moralnymi.
12. W trudnych chwilach poszukuję wsparcia u siły wyższej.
13. Czuję się częścią świata.
14. Medytuję lub chciał(a)bym zacząć uczyć się medytacji.
15. Czasami doświadczam czegoś niezwykłego i niecodziennego, o czym nie chcę rozmawiać z innymi.
16. Poszukuję doznań, które pozwalają mi głębiej poczuć rzeczywistość.
17. Dostrzegam niezwykłość w codziennych wydarzeniach.
18. Przeżycia duchowe pomagają mi w przezwyciężaniu trudności.
19. Potrafię odnaleźć znaczenie i sens nawet negatywnych wydarzeń w moim życiu.
20. Gdy patrzę na góry czy zachód słońca, doświadczam czegoś niezwykłego, jak gdybym obcował ze świętością.
21. Wzorem do naśladowania są dla mnie przywódcy duchowi i mistycy, jak Jan Paweł II, Dalai Lama czy Matka Teresa z Kalkuty.
22. W życiu doświadczam poczucia zgodności pomiędzy własnym „ja” a kosmosem.
23. Potrafię przyjąć życie takie, jakim jest.
24. Poszukuję spełnienia w życiu.
25. Czuję, że jestem we właściwym miejscu i czasie.
26. Mam poczucie możliwości realizowania się w życiu codziennym.
27. Często mam poczucie obcowania z tajemnicą.
28. Poszukuję takiej drogi życiowej, która ma jakieś szczególne znaczenie.
29. Poszukuję czegoś, co dałoby mi siłę do osobistej przemiany.
30. Poszukuję czegoś, co pozwoliłoby nadać sens mojemu życiu.
31. Wierzę, że jestem powołana(-y) do robienia dobrych rzeczy.
32. Dążę do poczucia jedności ze światem.
33. Ważne jest dla mnie znalezienie czegoś „nade mną”, co pozwoliłoby mi pokonywać codzienne trudności.
34. Samoświadomość i uczciwość wobec siebie samego są dla mnie bardzo ważne.
35. Buntuję się przeciw własnemu egoizmowi.
36. Chciał(a)bym zostawić po sobie ślad na ziemi – coś znaczącego dla innych.
37. Musi być coś nadrzędnego, co nadaje sens ludzkiemu istnieniu i daje wewnętrzny spokój.
38. Poczucie, że jest „coś nade mną”, daje mi siłę do pokonywania trudów codzienności.

39. Chcę stawać się coraz lepszym człowiekiem.
40. Najważniejsze jest dla mnie to, jakim jestem człowiekiem.
41. Mam czasem poczucie doświadczania czegoś, co ma wyjątkowe znaczenie
42. Mam poczucie, że znalazłam(-em) swoje miejsce w życiu i świecie.
43. O wielu moich doświadczeniach nie mogę porozmawiać z nikim, by nie być uznana(-ym) za dziwną(-ego).

ZAŁĄCZNIK 2 SPIS ITEMÓW SKALI - OSOBOWOŚĆ TWÓRCZA I MYŚLENIE

TWÓRCZE

SFERA POZNAWCZO-INTELEKTUALNA

1. Myślenie dywergencyjne (giętkość, płynność, oryginalność, elaboracja)

1. Zwykle wymyślam wiele rozwiązań jednego problemu.
2. Mam sto pomysłów na minutę.
3. Mam różne i czasem zaskakujące pomysły rozwiązania problemu.
4. Wymyślam nawet pozornie „głupie” rozwiązania różnych zadań.
5. Najpierw wymyślam różne rozwiązania, a dopiero potem je oceniam.
6. Nie przywiązuję się do wcześniejszych rozwiązań.
7. Nie odrzucam rozwiązania problemu tylko dlatego, że „wcześniej było inaczej”.
8. Rozwiązując problem, nie trzymam się sztywno ogólnie przyjętych zasad.
9. Wymyślam nowe zastosowania różnych przedmiotów.
10. Analizuję różne rozwiązania problemów, by znaleźć jak najlepszy.
11. Proponowane przeze mnie rozwiązania zazwyczaj różnią się od tych proponowanych przez innych.
12. Staram się tworzyć nowe sposoby rozwiązywania zdań.
13. Na podstawie wiedzy, którą posiadam, tworzę często własne pomysły rozwiązań.
14. Mam zazwyczaj własne pomysły, jak rozwiązać problem.
15. W trakcie „burzy mózgów” mam więcej pomysłów od innych.
16. Zwykle szybciej niż inni znajduję rozwiązanie problemu.
17. Nie przyzwyczajam się do pierwszego rozwiązania i poszukuję kolejnych.
18. Nim zastosuję dobrze znaną mi metodę rozwiązania jakiegoś problemu, staram się wymyśleć nową, własną.
19. Moje wypracowania, prace plastyczne czy inne wytwory zazwyczaj odbiegają od schematu.
20. Zazwyczaj mam więcej pomysłów niż moi rówieśnicy.
21. Wykonuję zadania dokładnie i starannie.
22. Ludzie mówią, że moje pomysły są niebanalne.
23. Cały czas staram się doskonalić swoje pomysły.
24. Zdziwiają/denerwują mnie stereotypowe pomysły innych ludzi.
25. Dbam o estetykę wykonania zadań.
26. Wychodzę poza utarte schematy.
27. Zanim zapytam, jak rozwiązać problem, próbuję w różny sposób go rozwiązać.
28. Prezent na urodziny wolę wykonać sam(-a), niż kupić gotowy w sklepie.
29. Łatwo przychodzą mi do głowy nowe sposoby rozwiązań.
30. Potrafię wskazać wiele zastosowań przedmiotów codziennego użytku.
31. Często zmieniam ustawienia różnych rzeczy w moim pokoju (otoczeniu), by poprawić jego wygląd.
32. Rozwiązując problem, działam zwykle „krok po kroku”, nie lubię zmieniać obranego sposobu postępowania”. (odwrócone).
33. Gdy odkryję sposób rozwiązania jakiegoś problemu, stosuję go zawsze. (odwrócone).

2. Myślenie pytajne (eksploracyjne)

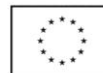
1. Gdy poznaję coś nowego, mam dużo pytań (liceum)/ Gdy nauczyciel przedstawia coś ciekawego, zadaję dużo pytań (gimnazjum).
2. Poszukuję wokół przedmiotów, które mogłabym/mógłbym udoskonalić. (liceum) / Poszukuję wokół przedmiotów.., których działanie mogłabym/mógłbym poprawić (gimnazjum).
3. Dostrzegam nowe, niezauważone wcześniej aspekty znanych mi przedmiotów czy zjawisk.

4. Potrafią wymienić problemy związane z używaniem przedmiotów codziennego użytku.
5. Lubię zastanawiać się nad wadami i ograniczeniami przedmiotów, by dzięki temu móc je udoskonalić.
6. To, co jest oczywiste dla innych, dla mnie nie zawsze takie jest.
7. Jeśli jakiś problem ma już swoje rozwiązanie, nie warto się nim zajmować. (odwrotne)
8. Jeśli znalazła(-em) rozwiązanie jakiegoś zadania, przechodzę do następnego, nie zastanawiając się dłużej nad tym pierwszym (odwrotne).
9. Moi koledzy (koleżanki) czasem mi mówią, że „szukam dziury w całym”.
10. Dostrzegam trudności warte rozwiązania tam, gdzie inni tego nie widzą.
11. Szybko dostrzegam luki w swoim lub czyimś rozumowaniu.
12. Szybko spostrzegam braki i niedociągnięcia w pomysłach, planach, projektach.
13. Dostrzegam nowe, niezauważone wcześniej aspekty znanych mi przedmiotów czy zjawisk.
14. Dostrzegam wokół wiele problemów, które wymagają rozwiązania.
15. Zdarza się, że pytania, które zadają na lekcjach, zaskakują nauczycieli.
16. Gdy ktoś opowiada mi, jak sobie poradził z jakimś problemem, zwykle zastanawiam się, co bym zrobił(-a) w jego sytuacji.
17. Gdy rozwiążę jakiś problem bądź trudne zadanie, za chwilę dostrzegam kolejne.
18. Zadaję dużo pytań zaczynających się od słów: „dlaczego?” lub „dlaczego nie?”.
19. Często dostrzegam nieścisłości w różnych treściach, których uczę się w szkole. (gimnazjum)/ Często dostrzegam nieścisłości w różnych treściach, których się dowiaduję. (liceum).
20. W trakcie lekcji, gdy poznaję coś nowego, często mam poczucie, że świat jest pełen zagadek wartych rozwiązania.
21. Gdy oglądam jakiś program przyrodniczy lub naukowy, często myślę o tym, że świat jest tajemniczy i fascynujący – wart odkrywania.
22. Niektórzy śmieją się ze mnie, że zadaję tak dużo pytań jak małe dziecko.
23. Gdy rozglądam się wokół, widzę wiele przedmiotów, które wymagają udoskonalenia.
24. Wolę odpowiadać na pytania otwarte (opisowe) niż zamknięte (tak/nie). (liceum) / Wolę odpowiadać na pytania niż wypełniać testy. (gimnazjum)
25. Często zadaję pytania typu: „A co będzie, jeśli...?” albo „A co by było, gdyby...?”
26. Uważam, że nie warto uczyć się „na pamięć”.

3. Myślenie asocjacyjne (kombinacyjne; w tym przez analogię i metaforyczne)

1. Ucząc się, staram się nowy materiał powiązać z posiadaną wiedzą.
2. Łatwo kojarzę różne fakty.
3. Mam w głowie wiele nietypowych skojarzeń.
4. Dostrzegam wiele zależności między różnymi zdarzeniami (faktami).
5. Lubię w swoich wypowiedziach łączyć wiedzę z różnych dziedzin.
6. Często „kombinuję”, jak połączyć ze sobą dwie na pozór niezwiązane informacje.
7. Gdy coś czytam lub kogoś słucham, zazwyczaj mam wiele różnych skojarzeń.
8. Pisząc wypracowanie, umiem wykorzystać wiedzę z innych przedmiotów, by wzbogacić moją pracę.
9. W swoich pracach pisemnych lub wypowiedziach często nadaję przedmiotom i zjawiskom cechy istot żywych, np. „chmura się burmuszy”, „poduszka się nudzi” itd.
10. Potrafię dostrzec podobieństwo pomiędzy przedmiotami czy zjawiskami, które na pierwszy rzut oka nie mają nic ze sobą wspólnego.
11. W wierszach najbardziej lubię metafory. (dla liceum). Lubię używać przenośni (np. „złote serce”, „czas to pieniądz”). (gimnazjum)
12. Lubię dzieła sztuki, które są pełne niejednoznaczności dzięki użyciu różnych symboli.
13. Często „mam w głowie” wiele nietypowych skojarzeń.

14. Widzę podobieństwa między rzeczami z różnych dziedzin życia.
15. Rozwiązując jakiś problem, staram się łączyć wiedzę z różnych dziedzin wiedzy.
16. Potrafię tworzyć zaskakujące i oryginalne porównania i metafory.
17. Lubię szokować niebanalnym zestawianiem słów (zwykłych z niecodziennymi).
18. Łatwo mi znaleźć trafny przykład nawet z odległej dziedziny wyjaśniający jakieś skomplikowane zjawisko.
19. Gdy opisuję jakiś przedmiot czy osobę, z łatwością przychodzą mi do głowy różne porównania z kimś lub czymś innym.
20. Stworzyłam(-em) w domu lub szkole coś, co łączy w sobie funkcje różnych przedmiotów (np. doniczkę, w której można sadzić kwiatki, lub wykorzystać jako: pojemnik na długopis, podstawkę na świecę).
21. Wolę poszukać jakiegoś własnego oryginalnego porównania niż użyć cytatu.

4. Wyobraźnia twórcza (w tym myślenie transformacyjne)

1. Potrafię bez trudu wyobrazić sobie, jak jeden przedmiot zmienia się w inny, np. skrzypce w długopis.
2. By poprawić działanie lub wygląd jakiegoś przedmiotu, zwykle najpierw przekształcam jego obraz w myślach.
3. Lubię w myślach dodawać przedmiotom, zwierzętom, postaciom itd. cechy, których w rzeczywistości nie mają, np. skrzydła książce czy okulary papudze.
4. Potrafię sobie wyobrazić jakieś stworzenie z kilkoma głowami.
5. Potrafię „zmieniać” barwę przedmiotu, który właśnie sobie wyobrażam.
6. Puszczam „wodze fantazji”, gdy rozwiązuję jakiś problem.
7. Z łatwością tworzę nowe wizje świata, który mnie otacza.
8. Gdy patrzę na jakiś obraz, potrafię sobie wyobrazić, jaki element bym na nim dorysował(a).
9. Umiem wyobrazić sobie „kształt” jakiegoś pojęcia.
10. Umiem wyobrazić sobie przyszłość, która jest „całkowicie nowa”.
11. Potrafię sobie wyobrazić prawie wszystko.
12. Nie miał(-a)bym problemów z kontynuowaniem opowiadania historii rozpoczętej przez kogoś innego.
13. Potrafię dostrzec i wykazać, że jakaś zaleta przedmiotu lub zjawiska może być równocześnie jego wadą (np. wrażliwość jest zaletą, ale nadmierna może być niekorzystna dla osoby).
14. W dzieciństwie wołałam(-em) bajki „zupełnie fantastyczne”, niż opisujące „prawdziwe życie”.
15. W myślach tworzę rozbudowane (bogate) scenariusze, historie i plany.
16. Potrafię sobie wyobrazić świat przed powstaniem przyrody i człowieka.
17. Potrafię sobie wyobrazić, jak będę wyglądał(-a) za 30 lat.
18. Lubię zmieniać wygląd starych przedmiotów (np. ze starego ubrania zrobić inne, przemaalować rower, zmienić rozmiar półki itd.).
19. Umiem zmieniać zasady gier i zabaw, by były bardziej interesujące.
20. Potrafię wyobrazić sobie bardzo szczegółowo każdą rzecz.
21. Często wyobrażam sobie coś, co nie istnieje.
22. Potrafię sobie wyobrazić inne światy i istoty pozaziemskie.
23. Lubię wymyślać wiele zakończeń różnych filmów, opowiadań, historii.
24. Wolę filmy, które „nie mają zakończenia”, od tych, które proponują jakieś rozwiązanie.
25. Potrafię wskazać wiele zastosowań przedmiotów codziennego użytku.
26. Potrafię wyobrazić sobie konsekwencje podejmowanych przeze mnie działań.
27. Zwykle sobie wyobrażam, „co może się stać” w różnych sytuacjach.
28. Inni mówią, że mam bogatą wyobraźnię.

5. Myślenie krytyczne (konstruktywny krytycyzm)

1. Swoje pomysły oceniam krytycznie (znajduję argumenty „za” i „przeciw”).
2. To, co poznaję, poddaję zawsze ocenie (nie przyjmuję bezkrytycznie).
3. Potrafię zmienić własny punkt widzenia, jeśli „znajdą się” rzeczowe argumenty.

4. Uczę się nie tylko po to, by zrozumieć, ale także by ocenić to, czego się nauczyłam(em).
5. Niczego nie przyjmuję „na wiarę”.
6. Zmieniam poglądy, gdy dowiaduję się czegoś nowego.
7. Różne wydarzenia powodują, że zmieniam swoje poglądy.
8. Nie przyjmuję bezkrytycznie nowości – muszę je przeanalizować.
9. Uważam, że nie ma pytań oczywistych.
10. Gdy inni cieszą się, że znaleźli dobre rozwiązanie, mnie trapią wątpliwości, czy rzeczywiście jest dobre.
11. Potrafię przewidzieć konsekwencje własnych działań.
12. Krytykę moich działań uważam za zwykłą zazdrość. (odwrócone)

SFERA OSOBOWOŚCIOWA – CECHY OSOBOWOŚCI TWÓRCZEJ

1. Nonkonformizm

1. Staram się tworzyć własne zasady postępowania.
2. Nie lubię się uczyć tego, co nakazują mi inni.
3. Nie lubię naśladować sposobu pracy innych.
4. Zasady moralne, którymi się kieruję, pochodzą od autorytetów (np. religijnych). (odwrócone)
5. Jeśli wymaga tego sytuacja, potrafię przeciwstawić się innym.
6. Zazwyczaj nie przejmuję się opinią otoczenia.
7. Najważniejsze jest to, co ja myślę o sobie, a nie co myślą o mnie inni.
8. Chcę być „inna(-y) niż inni ludzie”.
9. Poznając różne zjawiska/rzeczy, nie kieruję się opinią innych.
10. Podejmuję decyzje niezależnie od wskazówek i rad innych.
11. „Chodzę własnymi drogami”.
12. Staram się wykonywać różne zadania inaczej niż moi rówieśnicy.
13. Nie zmieniam własnych poglądów, choć inni ich nie akceptują.
14. Nie boję się, że inni będą się ze mnie śmiali, nawet gdy moje poglądy są inne niż otoczenia.
15. Nie obawiam się wygłaszać własnych poglądów wobec autorytetów (np. nauczyciela).
16. Swoją czas organizuję i planuję sam(-a).
17. Działam nieskutecznie, jeśli muszę podporządkować się decyzjom innych.
18. Jeśli to możliwe, staram się realizować własne pomysły, nawet wbrew innym.
19. Jeśli nie mam racji, potrafię się do tego przyznać.
20. Nie ukrywam własnych błędów przed otoczeniem.
21. Jeśli mam rację, potrafię jej bronić.
22. Nie ulegam naciskom otoczenia, jeśli nie podzielam jego poglądów.
23. Jeśli mam inne zdanie na jakiś temat, nie boję się tego powiedzieć.
24. Uznaję prawo innych do własnego zdania.
25. Nawet jeśli myślę, że inni się mylą, nie narzucam im własnego zdania.
26. Konsekwentnie dążę do celu, nawet gdy inni tego nie akceptują.
27. Jestem niezależna(-y) od innych.
28. Nie lubię, gdy inni mówią mi, co mam robić.
29. Mam odwagę przeciwstawić się złu/niesprawiedliwości (choć mogę ponieść tego konsekwencje).
30. Nie poddaję się presji otoczenia (rówieśników i osób dorosłych).
31. Nie kieruję się modą.
32. Poszukuję wzorów do naśladowania w moim otoczeniu. (odwrócone)
33. Zwykle nie potrzebuję nikogo, kto by mną kierował.
34. Jeśli nie mam na coś ochoty, to tego nie robię, nawet jeśli inni chcą/oczekują.
35. Nie boję się pierwsza(-y) ujawnić swego zdania.
36. Realizując zadania, nie kieruję się zdaniem autorytetów (rodziców, nauczycieli)
37. Działam zwykle bez instrukcji i kontroli innych.
38. Czasem zachowuję się jak „chorągiewka na wietrze”.
39. Potrafię bronić swoich racji, nawet gdy inni się nie zgadzają ze mną.
40. Jeśli działam samodzielnie, często jestem niepewna(-y) i chaotyczna(-y). (odwrócone)

41. Nowi ludzie i sytuacje często mnie „paraliżują”. (odwrócone)
42. Toleruję odmienne zdania – nie atakuję przeciwników.
43. Wymagań ze strony innych nie przyjmuję bezkrytycznie.
44. Analizuję i oceniam zasadność wymagań kierowanych do mnie.

2. **Otwartość** (akceptacja niejednoznaczności, aktywność, poczucie humoru, ciekawość, dociekliwość, wyobraźnia, intuicja, spontaniczność, ekspresyjność)

1. Lubię poznawać nowe zjawiska (uczyć się nowych rzeczy).
2. Gdy poznaję coś nowego, lubię dokładnie się temu przyjrzeć.
3. Zawsze poszukuję bardziej złożonych przyczyn różnych zjawisk.
4. Uczenie się mnie nie męczy – jest dla mnie odkrywaniem świata.
5. Wszystko, co nowe i inne, przykuwa moją uwagę.
6. Często intuicja „podpowiada mi”, jak rozwiązać zadanie.
7. Lubię nowe sytuacje.
8. Gdy rozwiązuję jakiś problem, jestem pozytywnie „nakręcona(-y)”.
9. Zwykle proponuję nowe działania lub zabawy, uprzedzając innych.
10. Łatwo odnajduję się w nowych sytuacjach. Zmienione
11. Jestem otwarta(-) na nowe poglądy. (wprost) Trudno mi przyjąć inne poglądy niż moje. (odwrócone)
12. Do nowych działań/zadań jestem nastawiona(-y) entuzjastycznie.
13. Rozpiera mnie energia, która musi znaleźć „ujście” w działaniu.
14. Trudno mi znieść sytuację, gdy nic się nie dzieje.
15. Lubię wszystko poznawać i wszystkiego doświadczać, nawet bez konkretnego celu.
16. Często spontanicznie inicjuję różne działania (np. zabawy).
17. Ujawmiam swoje emocje/uczucia.
18. Nie przyglądam się biernie temu, co się wokół mnie dzieje.
19. Mam dystans do siebie.
20. Potrafię się z siebie śmiać, gdy zauważę swój błąd.
21. Chcę poznawać świat – jest taki ciekawy.
22. Często mam poczucie, że „wiem, co się stanie”.
23. Potrafię sobie radzić nawet w niejasnych sytuacjach.
24. Moje poglądy są stałe, stąd trudno mi znaleźć się w nowych sytuacjach. (odwrócone)
25. Łatwo dostosowuję się do nowych sytuacji.
26. Rozwiązując problem, zadaję wiele pytań.
27. Mam poczucie humoru.
28. Szybko „zapalam się” do nowych zadań.
29. Interesuje mnie wszystko, co mnie otacza.
30. Uważam, że poznanie przeciwstawnych poglądów jest konieczne, by wyrobić sobie własny pogląd.
31. Sztuka wzbudza moje emocje.
32. Lubię wszystko, co nowe (np. próbuję nowych potraw, interesują mnie inne zwyczaje).
33. Dostrzegam zmiany w moim otoczeniu (np. nastroje, uczucia).
34. Każda nowość wywołuje u mnie „dreszczyk emocji”.
35. Często rozmyślam nad „istotą i źródłem (pochodzeniem) życia”.
36. Mam potrzebę poznawania świata i siebie.
37. Niezwykłe rzeczy (np. krajobraz) wywołują we mnie głębokie emocje (powodują moje wzruszenie).

3. **Silne ego/wysoka samoocena** (m.in. Strzałecki, 1989; 2003)

1. Zwykle wiem, że moje pomysły są dobre i nie obawiam się oceny innych.
2. Rozwiązując problem, nie boję się, że czegoś nie wiem.
3. Nie boję się krytyki moich pomysłów.
4. Lubię przewodzić innym.
5. Wolę, jeśli inni podporządkowują się moim decyzjom.
6. Nie zrażam się niepowodzeniami.
7. Wytrwale dążę do celu, mimo przeciwności losu.

8. Potrafię ponosić konsekwencje własnych decyzji.
9. Jestem odpowiedzialna(-y) – jeśli coś obiecuję, zawsze staram się z tego wywiązać.
10. Wykorzystuję własne możliwości, niezależnie od sytuacji.
11. Zazwyczaj jestem z siebie zadowolona(-y).
12. Często mam poczucie, że jestem gorsza(-y) od innych/swoich kolegów i koleżanek. (odwrócone)
13. Potrafię wykorzystać swoje możliwości.
14. Wiem, ile jestem wart(-a). (gimnazjum) Znam swoją wartość. (liceum)
15. Myślę, że jestem dobrym człowiekiem.
16. Zazwyczaj mogę być pewna(-y) siebie.
17. Inni się ze mną liczą.
18. Wierzę w to, że w przyszłości zrealizuję swoje cele.
19. Jestem odważna(-y) – nie boję się sięgać „po swoje”.
20. Ufam sobie.
21. Nie załamuję się, nawet jeśli „wszystko sprzysięga się przeciw mnie”.
22. Staram się żyć w zgodzie z sobą.
23. Jestem świadoma(-y) swoich zalet i wad.
24. Wiem, na co mnie stać.
25. Wiem, że nawet w trudnej sytuacji znajdę jakieś rozwiązanie.
26. Nie ma dla mnie rzeczy niemożliwych do wykonania (jeśli się postaram, dam radę).
27. W wielu sferach jestem lepsza(-y) od innych.
28. Nie jestem osobą, która zamartwia się bez powodu.
29. Potrafię mówić o sobie dobrze.
30. Nie ukrywam swoich sukcesów.
31. Mogę osiągnąć wszystko, co zaplanuję.
32. Jestem z siebie dumna(-y).

4. Przedsiębiorczość

1. Chcę osiągnąć sukces zawodowy większy niż moi rówieśnicy.
2. Jedną z najważniejszych rzeczy w życiu jest osiągnięcie sukcesu zawodowego.
3. Dzięki pracy chcę osiągnąć wysoki status społeczny.
4. Chcę mieć własną firmę, by kierować innymi.
5. W pracy najważniejsze są dobre zarobki.
6. Dzięki pracy chcę się rozwijać.
7. Praca to dla mnie sposób, by „być kimś ważnym”.
8. Poprzez aktywność zawodową chcę wpływać na własne życie.
9. Chciałbym odnieść sukces finansowy.
10. Mam możliwości i odpowiednie cechy, by założyć własną firmę.
11. Nie bał(a)bym się ryzyka „plajty” mojej firmy (nie ta, to będzie inna).
12. Potrafię samodzielnie ocenić szanse sukcesu w podejmowanych przeze mnie działaniach.
13. Jestem gotowa(-y) ponieść konsekwencje niepowodzenia mojego przedsięwzięcia (np. założenia własnej firmy).
14. Jest wiele możliwości podejmowania działalności gospodarczej, tylko trzeba je dostrzec.
15. Chcę być szanowana (-y) jako przedsiębiorca, służący ludziom. /Ludzie przedsiębiorczy budzą mój podziw i szacunek.
16. Świat można zmienić poprzez własne działania (np. zakładanie firm, działania społeczne).
17. Potrafię zaplanować cele i konkretne sposoby działania prowadzące do realizacji celu.
18. Interesują mnie zagadnienia związane z przedsiębiorczością.
19. Jestem wystarczająco zdolna(-), by założyć własną firmę.
20. Mam wiele pomysłów na własną firmę.
21. Interesuje mnie wszystko, co w jakiś sposób związane jest z prowadzeniem własnej firmy.
22. Chcę w życiu wiele osiągnąć, dzięki własnej pracy.
23. Mam więcej osiągnięć w organizowaniu różnych imprez, niż moi rówieśnicy.
24. W szkole jestem pierwsza(-y) do planowania i organizowania różnych imprez (np. sportowych).
25. Często myślę, jak zdobyć pieniądze.
26. Potrafię ocenić szanse i ryzyko powodzenia działań, które podejmuję.
27. W różnych działaniach szkolnych lubię pełnić rolę lidera.

28. Lubię projektować różne przedsięwzięcia i imprezy.
29. Lubię zmieniać swoje otoczenie, by było lepiej zorganizowane (np. plan lekcji, regulamin szkolny).
30. Często myślę, jak zwiększyć szanse osiągnięcia sukcesu zawodowego.
31. Często wyobrażam sobie swoją własną firmę.
32. Nie chcę pracować jako podwładny (wolę kierować).
33. Jeśli się czegoś podejmę, zwykle kończy się to sukcesem.
34. Lubię panować nad otoczeniem.
35. Starannie planuję każde działanie, by zwiększyć szanse jego powodzenia.
36. Wierzę, że mój sukces zależy głównie ode mnie.
37. Jeśli coś mi się nie udaje, poszukuję wyjaśnień w sobie, by to zmienić.
38. Mam poczucie, że moje życie zależy ode mnie (moich działań).
39. Był(a)bym gotowa(-y) wziąć na siebie ryzyko, jeśli to dawałoby mi szansę na osiągnięcie sukcesu zawodowego.
40. Do trudnych przedsięwzięć zawsze starannie się przygotowuję (wiem, że od tego zależy mój sukces).
41. Jeśli odnoszę sukces, oznacza to, że wystarczająco dobrze się przygotowałam(-em).
42. Sukces firmy, którą chcę założyć, zależy głównie od sprzyjających okoliczności. (odwrócone)
43. Bez znajomości trudno jest założyć i utrzymać firmę. (odwrócone)
44. Nie warto planować własnej przyszłości – i tak wszystko zależy od szczęścia. (odwrócone)

5. Skłonność do podejmowania ryzyka

„Odwrócone”:

1. Zabieram ze sobą parasol, nawet jeśli nic nie zapowiada deszczu.
2. Wolę mieć mniej, niż stracić wszystko przez ryzykowne działania.
3. Jeśli gdzieś wyjeżdżam, muszę mieć wszystko ściśle zaplanowane.
4. W życiu kieruję się maksymą: „lepszy wróbel w garści, niż gołąb na dachu”.
5. Wolał(a)bym mieć pewną, choć mało płatną pracę, niż pracę dobrze płatną, ale niepewną.
6. Zwracam innym uwagę, gdy zachowują się ryzykownie.
7. Gdy podejmuję jakieś działanie, zawsze kieruję się możliwymi konsekwencjami.
8. Unikam ryzyka, jeśli to możliwe.
9. Uważam, że „ostrożności nigdy za wiele”.
10. Ryzykowanie to głupota.

„Wprost”:

11. Nie boję się podejmować działań, nawet jeśli nie czuję się do końca do nich przygotowana(-y).
12. Zawsze chciałam(-em) skoczyć na „bungee”.
13. Lubię brać udział w trudnych i nie zawsze bezpiecznych działaniach.
14. Ryzyko „mnie kręci”.
15. Lubię, lub myślę, że lubił(a)bym zjeżdżać na nartach „na krechę”.
16. W sytuacjach wyboru i niepewności, szybko podejmuję decyzje.
17. Jeśli ktoś robi coś ryzykownego, mam ochotę go naśladować.
18. „Dreszczyk emocji” uzasadnia zachowania ryzykowne/, z którymi wiąże się ryzyko.
19. Podjęmę wiele działań, których boją się inni.
20. Unikam jeżdżenia w kasku na rolkach, rowerze lub nartach.
21. Bez ryzyka nie ma sukcesu.
22. W życiu kieruję się maksymą: „bez ryzyka nie ma życia”.
23. Działając, nie zawsze kieruję się możliwymi negatywnymi skutkami.
24. Ostrożność – to takie nudne.
25. Wyrażam własne zdanie, nawet wówczas, gdy wiem, że poniosę tego konsekwencje.
26. Zysk i strata to „naturalna kolej rzeczy”.
27. Lubię gry hazardowe.
28. Ściągam (jeśli muszę), choć ryzyko „przyłapania” jest duże.
29. Wolę zachować się nieostrożnie, niż stracić szansę wygranej.
30. Życie bez ryzyka nie ma sensu.
31. Mam potrzebę silnych wrażeń.

6. Transgresja

1. Chciał(a)bym móc stworzyć „Raj na Ziemi”.
2. Z chęcią uczę się nowych rzeczy, by wzbogacić siebie.
3. Stawiam sobie ambitne cele, których zwykle nie stawiają sobie moi rówieśnicy.
4. Można o mnie powiedzieć, że mam „kompleks Nobla” (bo chcę odkryć coś nowego).
5. Gdy widzę jakieś niedoskonałości, próbuję to zmienić.
6. Mam wiele pomysłów, jak zmienić świat, by wszystkim było lepiej.
7. Jestem otwarta(-y) na nowe poglądy i koncepcje, by je doskonalić.
8. Chcę realizować cele, o których inni nawet nie pomyślą.
9. Świat wymaga „naprawy”, i ludzie muszą o to zadbać.
10. Chciał(a)bym wynaleźć coś nowego, co ułatwi życie ludziom.
11. Działam lub chcę działać w organizacjach na rzecz poprawy życia ludzkiego.
12. Czasem marzę, żeby być kimś, kto zmienił świat.
13. Chciał(a)bym móc przyczynić się do tego, by wszyscy ludzie byli wolni.
14. Jestem wolontariuszem(-ką) lub chciał(a)bym być.
15. Często myślę o wyjeździe do Krajów Trzeciego Świata, by działać tam na rzecz poprawy warunków życia ludzi.
16. Chcę doświadczyć wszystkiego, co możliwe, by być bogatszą(-ym) wewnątrz.
17. Walczę z własnym egoizmem.
18. Martwi mnie, że jest tak dużo nieszczęść na świecie, chciał(a)bym temu zaradzić.
19. Chciał(a)bym zrobić coś takiego, czego jeszcze nikt nie zrobił.
20. Pracuję nad koncepcją „ulepszania świata”.
21. Czytam książki filozoficzne, by zrozumieć świat i go ulepszyć.
22. Dyskutuję z innymi o tym, co można zrobić, by zmienić świat na lepsze.
23. Chciał(a)bym działać lub działać w organizacjach typu „non profit” („nie dla zysku”).
24. Chcę podróżować, by poznać świat i jego potrzeby.
25. Osobiste doskonalenie jest dla mnie najważniejsze.
26. Nie chcę żyć tylko dla siebie.
27. Tylko życie dla innych ma jakiś głębszy sens.
28. Chcę pozostawić po sobie „śląd na Ziemi”.
29. Kieruje mną chęć dokonania nowych odkryć.
30. Chcę być coraz lepsza(-y) w tym, co robię.
31. Świadomie podejmuję się nowych wyzwań.
32. Zawsze znajdę sposób, by ulepszyć swoje otoczenie.
33. Wyznaczam sobie wciąż nowe cele (jest tyle do zrobienia w świecie).

7. Empatia

1. Zasmuca mnie widok osoby, która nie może znaleźć swego miejsca w grupie.
2. Nawet zwierzęta mają swoje uczucia.
3. Uważam, że publiczne okazywanie uczuć jest oznaką słabości. (odwrócone)
4. Denerwuje mnie, gdy widzę wokół ludzi zdenerwowanych.
5. Potrafię odczytać ludzkie emocje, nawet jeśli są ukrywane.
6. Zdarza mi się płakać ze szczęścia.
7. Z ogromnym trudem przekazuję innym niedobre informacje/złe wieści.
8. Niektóre piosenki wprowadzają mnie do dobrego, inne w zły nastrój.
9. Często zdarza mi się płakać na filmach.
10. Nie potrafię znieść, gdy źle traktuje się innych.
11. niesprawiedliwość nauczyciela wobec moich kolegów/koleżanek, głęboko mnie porusza.
12. Nie potrafię przejść obojętnie obok kogoś płaczącego.
13. Jeśli widzę kogoś leżącego na ulicy, zawsze zainteresuję się „dlaczego?”
14. Jeśli ktoś się potknie (nawet jeśli wygląda to śmiesznie), nie chce mi się śmiać.
15. Nie potrafię zrozumieć ludzi, którzy źle traktują zwierzęta.
16. Wczuwam się głęboko w przeżycia bohaterów książek, które czytam.
17. Poezja wzrusza mnie głęboko.
18. Piękne widoki silnie oddziałują na moje emocje.

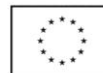
19. Czasem nie wiem, dlaczego jakiś drobiazg wzrusz mnie głęboko.
20. Zwykle nie udziela mi się zdenerwowanie innych ludzi.
21. Lubię patrzeć na ludzi, którzy „otwierają” prezenty.
22. Obawiam się, że komuś może nie spodobać się mój prezent.
23. Nie znoszę rozmawiać z innymi o ich problemach (i tak zwykle nie mam na nie wpływu). (odwrócone)
24. Nie mogę zrozumieć, dlaczego niektórzy w kinie płaczą. (odwrócone)
25. Nie mogę patrzeć na cierpienia zwierząt.
26. Ludzie czasami płaczą zupełnie bez powodu. (odwrócone)
27. Potrafię współczuć innym ludziom.
28. Zawsze staram się zrozumieć, dlaczego ktoś mnie skrzywdził.
29. Rozmawiając z innymi, staram się myśleć, jak moje słowa na niego podziałają.
30. Potrafię się bez problemu kontaktować z osobami z niepełnosprawnością intelektualną.
31. Rozumiem, dlaczego niektórzy ludzie „nie wytrzymują psychicznie”.
32. Potrafię zrozumieć motywy nawet najgorszych zbrodni.
33. Często wiem, co ktoś za chwilę powie, lub jak się zachowa.
34. Przeraża mnie obojętność niektórych osób na problemy innych ludzi.
35. Gdy ktoś rozmawia ze mną o swoich problemach, głęboko odczuwam jego cierpienie.

9. Radzenie sobie – konstruktywne i samodzielne

1. Gdy otrzymam złą ocenę, nie robię „tragedii” – to tylko ocena, którą można poprawić.
2. Gdy pojawia się problem trudny do rozwiązania, poszukuję różnych sposobów zaradzenia mu.
3. Problem, z którym sobie nie radzę, wywołuje moją agresję. (odwrócone)
4. Jeśli ktoś postępuje wobec mnie niewłaściwie, spokojnie tłumaczę, że powinien inaczej.
5. Jeśli nie zdążę wykonać zadania, następnym razem lepiej planuję czas.
6. Jeśli nie udało mi się zrealizować jakiegoś celu, analizuję przyczyny porażki.
7. Unikam myślenia o problemie, może sam się rozwiąże. (odwrócone)
8. W sytuacji konfliktu, wolę „schować głowę w piasek”. (odwrócone)
9. Jeśli sobie nie radzę z zadaniem, szukam potrzebnych informacji.
10. Problemy, które pojawiają się w życiu, są naturalne, trzeba nauczyć się je rozwiązywać.
11. Każde zadanie można rozwiązać, trzeba tylko trochę „pogłótkować”.
12. Jeśli nie umiem sobie z czymś poradzić, wpadam w panikę. (odwrócone)
13. Trudne zadanie... to wyzwanie.
14. Najpierw sam(-a) próbuję rozwiązać problem, dopiero później proszę o pomoc.
15. W sytuacji konfliktu, najlepiej udawać, że go nie ma. (odwrócone)
16. Nieumiejętność poradzenia sobie z zadaniem, „paraliżuje mnie”. (odwrócone)
17. Gdy zdarza się coś niedobrego, chciał(a)bym „zawrócić czas”. (odwrócone)
18. Gdy nie mogę czegoś rozwiązać, odkładam sprawę „na jutro”. (odwrócone)
19. Trudne problemy mobilizują mnie do większego wysiłku.
20. Zamartwiam się, gdy coś mi nie wychodzi. (odwrócone)
21. W sytuacji konfliktu nie potrafię się „wyciszyć własnych emocji”. (odwrócone)
22. Złoszczę się, gdy coś mi nie wychodzi. (odwrócone)
23. Jeśli nie potrafię rozwiązać zadania, robię różne inne rzeczy, tylko nie zadanie. (odwrócone)
24. W sytuacji konfliktu, staram się zapanować nad sytuacją.
25. W sytuacji konfliktu, koncentruję się na tym, kto zawinił. (odwrócone)

10. Koncentracja i zaangażowanie, koncentracja na temacie, wytrwałość, uporczywość (m.in. Amabile, 1983)

1. Pracuję nad zadaniem, dopóki nie znajdę rozwiązania.
2. Nie rezygnuję z rozwiązania zadania, nawet jeśli moje pomysły się nie sprawdzają.
3. Jeśli jeden sposób rozwiązania zadania się nie sprawdza, wymyślam kolejne (do skutku).
4. Rozważanie zagadnień, których nie mogę zrozumieć, jest zwykłą stratą czasu. (odwrócone)
5. Działam sprawnie, koncentrując się na zadaniu.

6. Nie zrażam się niepowodzeniami.
7. Sytuacje trudne mobilizują mnie do działania.
8. Nie zniechęcają mnie trudne zadania.
9. Nawet, gdy wszystko sprzysięga się przeciwko mnie, stawiam temu czoło.
10. Lubię trudne zadania – są dla mnie wyzwaniem.
11. Potrafię długo pracować nad wykonaniem zadania.
12. „Jestem uparty jak osioł”, by doprowadzić coś do końca.
13. Można powiedzieć, że angażuję się cała(-y) w wykonywanie różnych zadań.
14. Nie potrafię przerwać realizowania jakiegoś celu.
15. Każde zadanie, które sobie wyznaczę, muszę doprowadzić do końca.
16. Jeśli nie potrafię rozwiązać jakiegoś zadania, nie potrafię robić nic innego.
17. Gdy pojawia się coś nowego dla mnie, muszę poznać to „od początku do końca”.
18. Wytrwale dążę do wyznaczonych sobie celów.
19. „Atakuję” wszystkich dookoła, analizując problem, który mnie zainteresował. .
20. Inni mówią, że jestem „nie do życia”, gdy coś mnie zainteresuje.
21. Nie można ze mną rozmawiać na żaden inny temat, niż ten, który obecnie/właśnie mnie zainteresował.
22. Potrafię się skupić na interesującym mnie temacie.
23. Uważam, że rozwiązanie problemu jest niemożliwe, jeśli nie oddam się temu „cała(-y)”.
24. Czuję przymus pracy nad interesującym mnie zagadnieniem.
25. W to, co mnie interesuje, angażuję się całkowicie.
26. Rezygnuję z wszystkiego/z różnych przyjemności, gdy chcę rozwiązać jakieś ważne dla mnie kwestie.
27. Inni mówią o mnie: „pozytywnie zakręcona(-y)”.
28. To przyjemność – pracować do skutku nad jakimś zadaniem.
29. Uważam, że „bez pracy nie ma kołaczy” – nie da się osiągnąć wyniku bez „poświęceń”.
30. Wkładam wiele wysiłku w wykonanie zadania, które mnie interesuje.

11. Motywacja/motywy – autoteliczna, wewnętrzna, rodzaje motywów/potrzeb

1. Nikt i nic mnie nie zmusza do nauki/pracy.
2. Nauka sprawia mi przyjemność.
3. Dużą przyjemność sprawia mi dowiadywanie się nowych rzeczy.
4. Nie robię niczego, dlatego, że „muszę”, ale dlatego, że „chcę”.
5. Uczę się, bo interesuje mnie świat, w którym żyję.
6. Chcę być „mądra(-y)”.
7. Z przyjemnością uczę się tego, co mnie interesuje.
8. Odkrycie czegoś nowego dla mnie, jest fascynujące.
9. Żałuję, że mam tak mało czasu, by rozwijać wszystkie swoje zainteresowania.
10. Mam „pęd do wiedzy”.
11. Uczę się, bo chcę być lepsza(-y) od innych. (odwrócone)
12. Nie starczy mi życia, by poznać wszystko, co mnie interesuje.
13. Podejmuję trudne tematy, bo chcę zasłużyć na uznanie. (odwrócone)
14. Uczę się, bo wiem, że to droga do sukcesu. (odwrócone)
15. Świat potrzebuje ludzi mądrych.
16. Chcę osiągnąć wszystko, co jest dla mnie możliwe (nie zmarnować swoich zdolności).